

Колаж Олександра Литвиненка

ЧИТАЦЬКЕ ВІЧЕ

4, 7, 10

ВІТАЄМО ПОЕТА ВІКТОРА КОРЖА

13

Микола ЦИМБАЛЮК

Співголова Координаційної ради, голова Товариства "Просвіта" Павло Мовчан, відкриваючи зустріч із журналістами, одразу звернув увагу присутніх на те, як стрімко змінюється політичний ландшафт в Україні, як змінюються сюжети подій. "Те, що було актуальним вчора чи так само гостре сьогодні, наприклад, мовне питання, відтіснили кризові, антиконституційні події в парламенті, на які накладаються нові інспірації Москви щодо федерації, які представляє і лобіює Медведчук, змусили нас зібратися знову. Водночас відбулися й позитивні зміни. Ми тішимося з того, що звільнили з ув'язнення Юрія Луценка, а також члена Центрального Правління Товариства "Просвіта", колишнього міністра екології Георгія Філіпчука. Ми підтримуємо зміну пріоритетів у політичній боротьбі, які озвучив Луценко (див. інтерв'ю в "СП" ч. 15 за 2013 р.), зокрема — активізацію дій громадських організацій, усіх сегментів нашого суспільства. Як засвідчують соціологічні опитування, в Україні є дуже високий відсоток людей, які залишаються осторонь політичної боротьби. Вони, власне, не затребувані парламентською опозицією і, найголовніше, вона ще не знайшла шляхів порозуміння з ними. Загальні заклики до боротьби з існуючим режимом без чіткої програми, продуманої стратегії виходу країни з економічної й політичної кризи, захисту національних інтересів поглиблюють зневіру. Координаційна рада Форуму неодноразово пропонувала опозиції вийти на діалог із широкою громадськістю, але поки що жодних конкретних дій не спостерігається.

Василь Куйбіда, голова НРУ, вкотре оцінюючи політичну ситуацію, зазначив, що впродовж останніх трьох років влада методично й цілеспрямовано нищить українську ідентичність, послідовно створює умо-

Від громадських організацій — до громадянського суспільства

В інформаційному агентстві УНІАН відбулася прес-конференція членів Координаційної ради Форуму. В ній узяли участь голова Товариства "Просвіта" Павло Мовчан, голова Народного руху України Василь Куйбіда, заступник голови Української народної партії Іван Заєць і доктор юридичних наук, професор Володимир Василенко. Тему продиктувала сама ситуація: "Нові виклики українській державності та демократії".

ви, щоб підсилувати в межах України людей, які ідентифікують себе з сусідньою державою. Влада фактично перетворила нашу, юридично незалежну й самостійну державу на маріонетку, якою керують зовні. І минулий, і нинішній парламент є механізмом, через який проводять чи легітимізують інтереси чи плани Москви. Національна держава, яка була відновлена 1991 року, нічого національного, як то мова, освіта, наука, культура, книговидавнича справа, ЗМІ, не підтримує. "Влада використовує всі важелі, аби нищити залишки національних здобутків. А останні події змушують нас здригнутися від тривожних передбачень: розкол парламенту, цинізм, із яким нехтуються Конституція і закони України Партією регіонів і комуністами, маніпулювання з ідеєю референдуму, намагання антиукраїнських сил затягнути нас у Мутний, як сьогодні кажуть, союз штовхають країну до межі громадянської війни".

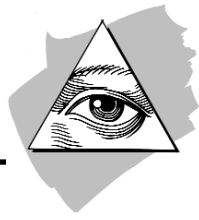
Іван Заєць, співголова Координаційної ради, заступник УНП, констатував, що "політика реваншу політичної сили Януковича не змінюється: кількість загроз для української державності, нації, ідентичності збільшується. Тут можна говорити і про неререформованість економіки, суспільства, про загрози, що пов'язані з Конституційною Асамблеєю з намагання ухвали-

ти нову конституцію і переформатувати владу так, щоб забезпечити вічне правління сім'ї Януковичів".

З огляду на останні події І. Заєць для об'єднання зусиль парламентської опозиції і широкої громадськості й злагожденості спільних дій запропонував створити Народну раду. Прикладом такого органу української демократії є діяльність Народної ради під час першого парламенту. "Парламентська опозиція і позапартійські сили, зокрема і наш Форум, який виступає за широкий діалог, є хорошою основою для втілення цієї ідеї в життя". Це не єдине вогнище напруги в суспільстві. Минулого тижня Агентство земельних ресурсів України оприлюднило законопроект про обіг сільськогосподарських земель. Під виглядом урегулювання орендних відносин передбачається обмеження (не більше 100 га) на придбання землі сільгосппризначення у приватну власність. Але хитрість полягає в тому, що питання оренди тут не врегульовується. Це означає, що держава далі веде курс на знищення фермерських господарств і форсуватиме розбудову великих монополістів-агрохолдингів, які спеціалізуються тільки на окремих, прибуткових культурах. Наслідок — подальше винищення тваринництва, виснаження ґрунтів, масове безробіття на селі.

Володимир Василенко, доктор юридичних наук, побачив у тому морі негативу, в якому опинилася Україна, дві позитивні речі: 1. Внаслідок минулорічних парламентських виборів влада (Партія регіонів + Компартія), незважаючи на всі маніпуляції, підкуп і підтасовки, не отримала конституційну більшість у парламенті. 2. Парламентська опозиція не займається взаємопоборюванням і з певних, найголовніших питань державного життя виступає єдиним фронтом. Однак є й негативний чинник, який характеризує і дії нинішньої влади, і дії опозиції. Це те, що у тих і тих (опозиція є частиною влади) відсутнє стратегічне мислення. "Влада поводить себе так, начебто отримала від народу грамоту на вічне панування в країні, а відтак може робити все, що завгодно. Дії влади щодо мовного питання, земельної власності — найважливіші для нас — свідчать про те, що вона не дбає ні про державу, ні навіть про власне майбутнє. Бо якщо не вирішити їх нормальним шляхом, у межах Конституції й в інтересах українського народу, а для вигоди олігархів і Москви, то ця держава може зникнути і буде поділена між сусідніми країнами".

Опозиція, підсумував Василенко, поки що не бачить стратегічних напрямів, ніхто з лідерів не пропонує позитивної програми. Це проблема колосальна: нам потрібні і лідер, і програма, навколо якої об'єднаються всі здорові сили країни, і команда, яка здійснюватиме цю програму. Щодо нинішньої влади, то треба розуміти: вона діє як організоване злочинне угруповання, визнає і розуміє лише силу. Опозиція може це подолати, лише опираючись на народ, на громадянське суспільство.

Василь КУЙБИДА

Щоб розкрити автентичний смисл фразеологізму "Україна для українців", нам потрібно поставити його в конкретно-історичний контекст. Передусім виявити, чи був він унікальним вивором Міхновського, чи спробою вживити тогочасний світовий досвід у тогочасні українські реалії? На нашу думку, максима "Україна для українців" є адаптацією до українських умов відомого постулату "Америка для американців", — проголошеного Сполученими Штатами Америки у "Доктрині Монро" 1823 року, у відповідь на наміри реакційного Священного союзу відновити панування Іспанської монархії над латиноамериканськими колоніями. Внаслідок реалізації цієї зовнішньополітичної стратегії Американський континент був надовго закритий для експансії європейських імперій.

Водночас варто зауважити, що "Доктрина Монро" також реалізовувала довготермінові економічні інтереси США, зокрема захищала молоду несформовану американську економіку від продукції конкурентоспроможніших європейських товаровиробників. Ця зовнішньополітична стратегія тривала до завершення формування американських ринків у 70-х роках XIX ст., — коли вони почали виробляти надмір товарів, — ось тоді США переорієнтували свою політику від ізоляціонізму до агресивної зовнішньоекономічної діяльності.

Через антиколоніальну напрувленість "Доктрини Монро" проти реакційної зовнішньої політики Російської імперії (головного учасника Священного союзу), вона була достатньо знайома серед освіченої частини суспільства, особливо національних окраїн імперії. Адаптуючи її до українських проблем, Міхновський відштовхувався від тогочасних уявлень про США як демократичну, прогресивну спільноту, як

Мислити раціонально, діяти як переможці Втілення ідей Міхновського в державотворення сучасної України

Політична максима Миколи Міхновського "Україна для українців" стала "камнем спотикання" для багатьох науковців і політиків. Саме з неї наші вороги висновують тезу про Міхновського як предтечу нацистської ідеології в Європі. Саме вона обпікає лібералів своєю внутрішньою енергією безкомпромісності, змушує відсахуватися на безпечну відстань. Навіть деякі демократично налаштовані історики вдаються до обтічних формулювань свого ставлення до Міхновського. Усе це, разом узятє, локалізує його творчу спадщину, залишаючи її на маргінесі політичної свідомості нації.

Якщо не звертати уваги на відверто українофобські теорії, то єдиним раціонально вмотивованим поясненням причин спотворення поглядів Миколи Міхновського є модернізація історичного пізнання — сприйняття ідей і подій початку XX століття крізь призму тоталітарних ідей і практик другої чверті XX століття. Ця хибна методологічна установка замість об'єктивного дослідження проблем вітчизняної історії породжує "ідеологічні чудовиська" і є однозначно антинауковою.

певний зразок для майбутнього державного будівництва України. Власне, традиція орієнтації на США серед прогресивної частини інтелігенції виникла завдогдо до Міхновського, згадаймо хоча б слова Кобзаря: "... коли // Ми діждемося Вашингтона // З новим і праведним Законом? // А діждемося таки колись". Не забуваймо також, що перша організація, до якої входив Міхновський, називалася "Братство тарасівців", і була створена під безпосереднім впливом ідей Тараса Шевченка.

Застосувавши фразеологізм "Україна для українців" у вигляді політичного постулату Української народної партії, Міхновський як висококваліфікований знавець міжнародного права прагнув не лише досягнути максимальної внутрішньополітичної виразності української проблеми, а й поставити її в контекст світової боротьби прогресивного з реакційним, демократичного з авторитарним.

Для того, щоб зрозуміти основи світогляду Миколи Міхновського, потрібно розглянути вплив на нього теорії "реальної політики" (Realpolitik) — надзвичайно популярної в той час концепції міжнародних відносин.

Особливо виразно цей вплив проглядається у значному релятивізм поглядів Міхновського, які відзначали вітчизняні історики.

Для уявлення проблеми згадаймо один епізод із революційних подій 1917 року, коли майбутній гетьман Павло Скоропадський зустрівся з двома офіцерами Богданівського полку Павлом і Лук'яновим, які, як згадує Скоропадський, справили на нього надзвичайно позитивне враження людей освічених, які знають ціну слову. "Обидва, — продовжує Геть-

ман, — виявилися помічниками Міхновського, якого обожнювали і вважали майбутнім українським Бісмарком. Що Міхновський людина не дурна, це вірно, але чому він мусить бути українським Бісмарком, цього я не знаю".

Колишньому царському генералу Скоропадському, далекому від національного життя українців, це порівняння було незрозумілим, а ось патріотично налаштованим українським офіцерам і зрозумілим, і вмотивованим. Бісмарк був творцем нової німецької держави, що постала всупереч волі інших великих геополітичних гравців, він зруйнував стару меттерніхівську систему міжнародних відносин і започаткував нову, він був консерватором і противником ліберальної революції 1848 року, але "він також виявився першим керівником європейської країни, який ввів загальне виборче право для чоловіків, а також організував всеосяжну систему соціального забезпечення, що впродовж шістдесяти років не мала собі рівних у світі".

Так, Бісмарк був водночас і консерватором, і творцем нових прогресивних форм життя. У часи, коли більшість української інтелігенції була інфікована соціалістичними ідеями, що описували майбутній світ космополітичним і бездержавним, для українських націоналістів потрібен був альтернативний авторитетний орієнтир. Таким, значною мірою, став Отто фон Бісмарк із концепцією "реальної політики". Realpolitik була політичною філософією, що на протигагу утопічним уявленням соціалістів виставила засади крайнього реалізму: "силу", "національний інтерес" і "дієологізацію зовнішньої політики" тощо.

"Правду знаємо, — говорив

М. Міхновський, — сили не посідаємо — як же здобути нам волю, щоб збудувати "свою хату"? Виробити "свою хату" можемо тільки тепер, коли Росія в революції стратила голову, бо коли вона опритомніє, то буде для нас пізно "свою хату" будувати, — стверджував він. — За цю "свою хату" доведеться боротися і, вірніше усього, доведеться боротися збройно. Це — неминучість! При такій невідкличній неминучості Московщина вже зараз є нашим ворогом, зрештою, двісті літ знам. Тому залишення наших демократів до Москви та їхні надії на "дружню" демократію "братнього" народу — не лише наївні, а просто дурні. Вони не знають, що *право дає тільки сила!*".

Окрім цього для освічених людей, а такими переважно були однодумці Міхновського, надзвичайно привабливий вигляд мала особистість Бісмарка. "Досягнення Бісмарка були настільки ж несподівані, як і його особистість — відзначає Генрі Кіссінджер. Будучи людиною "крові і заліза", він писав прозу винятковою простотою і витонченістю, любив поезію і цитував у своєму щоденнику цілі сторінки з Байрона".

Безсумнівно, що Міхновський захоплювався персоною Бісмарка. Захоплювався настільки, що навіть намагався йому особисто уподібнутися. Якщо порівняти пізні світліни Бісмарка і Міхновського, то вони нагадують двох братів.

Ще один приклад, можливо, найконтраверсійніший, застосування Міхновським методології реальної політики до тогочасних українських проблем. Навесні

1917 року Микола Іванович пригломшив усіх соціалістів, запропонувавши не квапитися з проголошенням самостійності. Його співрозмовник Дмитро Антонович так розгубився від подібної пропозиції, що перепитав: це Ви, який усе життя свідомо борюся за самостійність, зараз пропонуєте почекаати?

На відміну від соціалістів, у Міхновського ніколи не викликали сумнівів, як поведуть себе більшовики, коли отримають повноту влади. Тому він хотів не допустити їх до влади, пропонував тимчасовий союз зі слабшим ворогом — Тимчасовим Урядом (щодо якого теж не було особливих ілюзій), для того, щоб використати безвладдя в Росії для згромадження "власної сили", бо вони — москалі, казав Міхновський, просто розтопчуть нас.

Спираючись на документи, ці події добре описує і коментує відомий український історик Федір Турченко.

Описані вчинки Міхновського — зразок Realpolitik у чистому вигляді, коли оперують не утопічними ідеологічними категоріями "братства", "соціалізму", а постулатами "сили" і "відчуття міри". Це нагадує поведінку консерватора Бісмарка, який заради національної вигоди укладав угоди з ліберальними суб'єктами міжнародної політики, наприклад під час війни 1866 року підтримав революційну Італію проти консервативної Австрійської імперії.

Чи необхідні ідеї Миколи Міхновського сучасному національному рухові? Відповідь однозначна: так! Нам потрібно адаптувати основи його націоналізму до теорії сучасної національної демократії. Сьогодні, як і тоді, українцям потрібна: "Одна, Єдина, Неподільна, Самостійна, Вільна, Демократична Україна. Республіка робочих людей — це ідеал української людини, за здійснення якого ми повинні боротися, не шкодючи свого життя".

По-друге, як і 111 років тому, в час заснування УНП, для українського суспільства сьогодні залишається надактуальною проблемою розбудови масової національної партії.

"Бо сьогоднішня політична система України, незважаючи на її формальний плюралізм і показну виборність, наскрізь фальшива, в ній відсутня первинна ланка

Відкриття пам'ятника Миколі Міхновському

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

5 квітня науковці та громадськість узяли участь у відкритті пам'ятника видатному громадському, політичному й військовому діячеві України — Миколі Міхновському в його рідному селі Турівці Згурівського району Київської області, а також у Всеукраїнській науково-практичній конференції на тему "Микола Міхновський та сучасна Україна", що відбулася одразу після відкриття пам'ятника у затишній актовій залі місцевої середньої школи. У відкритті оригінального пам'ятника роботи скульптора Дмитра Чуба активну участь узяли представники місцевої й районної

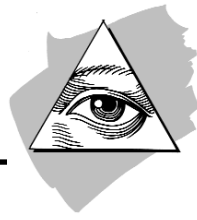
влади, громадських та політичних організацій зі столиці, зокрема Української Політичної Альтернативи (УПА) — редактор виданої газети М. Міхновського "Хлібороб" Олег Гаврильченко, голова Турівської сільської ради Валентин Волочнюк, голова Народного руху України — Василь Куйбіда, заступник Голови Спільки Офіцерів України — Сергій Литвин та заступник Голови Організації Українських Націоналістів (Державників) — Осип Барецький. Саме завдяки ініціативі й зібраним коштом цих організацій, а також благодійним внескам місцевих фермерів і народного депутата України Сергія Міщенка з'явився пам'ятник в Турівці. Відкриття пам'ятника на малій Батьківщині Міхновського —

один із чергових кроків із відновлення історичної пам'яті про цю видатну особу в історії України, що захищала не тільки права окремих українців, а насамперед права всієї української нації в період її поневолення Російською імперією.

На Всеукраїнській науково-практичній конференції на тему "Микола Міхновський та сучасна Україна", присвяченій 140-річчю від дня народження видатного громадсько-політичного, державного та військового діяча М. І. Міхновського, виступили представники Київського ім. Т. Г. Шевченка, Київського ім. Б. Д. Грінченка та Запорізького національних університетів, Києво-Могилянської академії, Академії адвокатури України, Відкритого

міжнародного університету розвитку людини "Україна", Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії, викладачі історії Турівської школи, громадські діячі: доктор історичних наук Федір Турченко, голова Об'єднання Українських Націоналістів (державників) Павло Дорожинський, голова НРУ, доктор наук з державного управління Василь Куйбіда, кандидат філологічних наук Тетяна Конончук, кандидат історичних наук Григорій Савченко, доктор історичних наук Сергій Литвин та інші.

Про роль М. Міхновського в українській історії розповів у своєму виступі голова історичного

Гасел замало, потрібен результат

демократії: демократичні політичні партії. Замість них існують лише політичні структури, що обслуговують великий капітал. Олігархічні партії жорстко керовані “згори”, в них відсутня головна ознака демократичних партій: виборність. Тут усі рішення ухвалює невелика група олігархів, а у життя їх втілюють партфункціонери.

Олігархічна політична система характеризується зрощенням великого капіталу з політичною системою. Олігархічний капітал тяжіє до монополізації політичного і економічного життя країни. Грубий визиск, відсутність конкуренції та розвитку, занепад освіти є обов’язковими супутніми явищами такої форми капіталізму. Завершиться такий тип управління країною її повним крахом”.

Щоб уникнути цього, нам потрібно негайно розбудувати масову національну партію, яка стане дійовим інструментом реалізації народного волевиявлення у політичні рішення держави.

По-третє, необхідно інвентаризувати всі загрози національній безпеці і внутрішньополітичного, і зовнішньополітичного характеру, і знайти раціональні відповіді на них та на основі останніх підготувати пакет комплексних дій з їхньої локалізації. “Україна для українців! Отже, вигонь звідусіль з України чужоземців-гнобителів”, — актуальне гасло і сьогодні. Українець — кожен, хто працює на Україну. Ворог — кожен, хто на ній паразитує, хто її визискує, “розбойники несуть, // Голодні ворони”, які Україну “присплять, лукаві, і в огні // її, окрадену, збудять...”, “Варшавське сміття, грязь Москви”.

По-четверте, українізація суспільного життя є одним із пріоритетів внутрішньої політики української держави.

По-п’яте, заходи з відновлення національної пам’яті українців мусять стати стратегічною державною програмою.

По-шосте, філософія національного солідаризму повинна стати наріжним каменем українського світогляду. Її знаменом може бути відоме з минулого сторіччя гасло: “Свій до свого по своє”.

По-сьоме, в переапокаліптичні часи необхідна комплексна духовна програма збереження Родини як осердя Нації.

Отже, рішуче відкиньмо ілюзорні блага космополітичних утопій, сповідуймо реальну політику виживання людини і української нації: мислимо раціонально, діймо як переможці!

Від редакції. Ми не друкуємо поданий автором список опрацьованої літератури та документів.

клубу “Холодний Яр” дослідник Роман Коваль.

По завершенні доповідей учасники конференції з метою глибокого вивчення наукової спадщини і практичної діяльності Великої України у боротьбі за самостійну українську державу та достойного увічнення його пам’яті в сучасній Україні ухвалили низку рекомендацій, а саме: проголосити 2013-й рік роком Миколи Міхновського з відповідним внесенням змін у наукові і навчальні плани державних науково-дослідних та навчальних закладів України, щорічно проводити наукові конференції “Турівські читання”. Звернутися до міськрад Києва, Харкова та Полтави з пропозицією перейменувати одну з вулиць на вулицю Миколи Міхновського та встановити в найближчому майбутньому пам’ятник Великому українцю.

Демарш Партії регіонів і її союзників із відокремленим засіданням парламентської більшості поза стінами ВР поглибив і так нетривку єдність законодавчої влади. Водночас мусування ідеї антиконституційного референдуму й Митного союзу набирає дедалі більших обертів. І це на тлі бездіяльності нинішньої опозиції, яка навіть перед зростаючою загрозою більше переймається зовнішніми ефектами, ніж системною роботою з державотворення та об’єднання суспільства.

Проаналізувавши ситуацію в країні, провівши консультації з представниками політичних партій і громадських організацій, Координаційна рада дійшла висновку щодо невідкладного проведення IV етапу Всеукраїнського форуму.

Учасники засідання: П. Мовчан, М. Нестерчук (“Просвіта”), Є. Лупаков (Спілка офіцерів України), В. Куйбіда, І. Шевченко (НРУ), І. Заєць (УНП), В. Манько (КУН), В. Коваленко (ОУН-м), І. Мазур (УНА-УНСО), С. Вутке (Українська народна молодь), Горбач (УПА), Г. Лук’янчук (УП), Матяш (ОУН-д), О. Бігус (Молодіжна рада партії “Наша

Події минулого політичного тижня в Україні змусили представників низки національно-демократичних політичних партій і громадських організацій, зокрема Товариство “Просвіта”, 10 квітня провести засідання Координаційної ради Всеукраїнського форуму на захист української мови та державності.

Україна”), — підготували низку проектів документів і звернень Форуму, зокрема до українського народу. У ньому вкотре зазначається, що нинішня влада послідовно нищить національну іден-

тичність українців. Останні події свідчать про те, що влада не шукає шляхів до порозуміння з суспільством. Такий розвиток економічної й політичної ситуації невпинно штовхає країну до межі

Члени Координаційної ради Форуму — В. Василенко, І. Заєць, П. Мовчан і В. Куйбіда під час прес-конференції на тему “Нові виклики української державності і демократії”

Для кого працює Конституційна Асамблея?

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Від 24 жовтня 1990 року не припиняється робота різних комісій з удосконалення Конституції. Цей процес контролюється винятково вищим ешеленом влади і відбувається фактично без народної участі. Досі конституційні комісії діяли без видимого ефекту, але остання — Конституційна Асамблея, утворена указом президента Януковича, може видати такий проект, який не тільки змінить державу, а й болуче позначиться на долі кожного українця. Тож, не гаючи часу, варто розібратися, як працює Конституційна Асамблея.

Отже, минуло два роки з 21 лютого 2011 року, а Конституційна Асамблея ще не спромоглася завершити проект змін Конституції. Час від часу відбуваються засідання, на яких зачитують наукові доповіді поважних членів експертних груп. Працює простенький сайт Асамблеї, на якому чомусь немає форуму, кінче потрібного для подачі пропозицій безпосередньо від народу. Все відбувається тихо, без відгуків у ЗМІ і закликів до громадян долучатися до процесу. Громадські організації представлені символічно. Обмежене коло високих професіоналів із права пише конституцію для мовчазного народу.

За зрозумілим і однозначним текстом Конституції виступає лише один з учасників Асамблеї, колишній суддя Європейського суду з прав людини Володимир Будкевич: у світі зростає тенденція до неймовірного ускладнення текстів законів. Чинна Конституція теж написана так, щоб проста людина не змогла і не сміла користуватись своїм Основним Законом без коментарів Конституційного Суду. А політики дозволяють собі маніпулятивно коментувати не тільки закони, а й Конституцію, особливо її 10 статтю. Отже, нам передовсім треба вимагати, щоб Основний Закон був

Сьогодні проблема зміни Конституції не дуже хвилює пересічного мешканця села чи заклопотаного життєвими негараздами містянина. Та й масові порушення закону багатіями і чиновниками добряче підірвали віру в справедливість. Навіть бажані радикальні зміни рано чи пізно приведуть українців до необхідності мати такий Основний Закон, який реально захищатиме національні інтереси й людські права. Важливо, щоб їх монополю не здійснили сучасні владоможці, облудно граючись емоціями мас.

виписаний чітко, був однозначно зрозумілим і селянинові, й академікові права. Держава не сміє вважати народ нижчою за статусом, здібностями і освітньою кастою, яка не здатна розуміти й однозначно тлумачити власну Конституцію.

Схоже на те, що проект нових змін Конституції готують для першого ознайомлення з ним експертів Венеціанської Комісії — ще до його всенародного обговорення. Але ж не забуваймо, що їм нова Конституція України передовсім потрібна як зручний інструмент нашого пристосування до існуючих правил сильних світу. Для нас же бажаним є не лише конституційний євростандарт, а передовсім насущність конституційних статей для життя українців, стовідсотковий захист нашої самотності господарювання і культури. Слепе наслідування європейських і московських взірців на українській землі вже призвело до побудови системи влади купки багатіїв, а будь-які розмови про самотні права етнічних українців безбожно називають екстремізмом чи фашизмом... Ось у якій Україні, з допомогою дорадчого органу Конституційної Асамблеї, влада пише нову Конституцію — без чіткої концепції успішного українського суспільства, не переймаючись масовим її поширенням чи тим, щоб залучити до цього процесу якнайбільше мудрих людей з народу. Коли готовий і погоджений Венеціанською Комісією текст опублікують для формального короткотермінового обговорення, буде вже пізно. Щось змінити буде практично неможливо, а

влада вигадає спосіб, як майже бездоганно легітимізувати власний проект. Себто, узаконити голосуванням парламенту і маніпулятивним референдумом.

Наразі Конституційна Асамблея має непросте завдання — поєднати мету влади щодо самозбереження в будь-якій формі з формально “покрашеним” правами народу, чудово розуміючи, що в законсервованій системі визиску працюючих бідне населення ніколи ці права не реалізує. У процесі роботи принаймні двічі відбулися спроби перетворити її на другий Конституційний Суд, тобто надати Асамблеї право коментувати закони і радити щось законодавцям. Правда, досвідчений Леонід Макарович Кравчук не дав втягнути Асамблею в дискусію навколо закону “Про всеукраїнський референдум”.

Президент Венеціанської Комісії Джанні Буккікіо, який на початку лютого відвідав Україну з офіційним візитом, хоче якнайшвидше одержати на експертизу продукт діяльності Асамблеї. Конституційні зміни Асамблея не змогла завершити в обіцяний термін — березень цього року, що свідчить про певні протиріччя, які могли б бути усунені після оприлюднення чорнового проекту та його всенародного обговорення і подальшого врахування доцільних пропозицій ще до подачі у Венеціанську Комісію.

Принципове ігнорування опозицією роботи Конституційної Асамблеї є дуже поганою ідеєю. Поки лідери опозиції переймаються пробудженням протестних настроїв, нам, уже на рівні Конституції, знову намагаються побу-

громадянської війни. А діяльність опозиції у Верховній Раді потребує конкретної і дієвішої роботи. У парламенті мусить бути створена Народна рада, куди варто залучити і позапарламентські сили. Гасла “Імпічмент президентові!” і “Відставка уряду!” актуальні, але для реалізації першого бракує законодавчої основи, а другого — сили, яку дає єдність переважної більшості суспільства. А для цього свідомо частина народу мусить переконатися, що опозиція таки справді має стратегію на майбутній розвиток України. Розвиток, завдяки якому будуть гарантовані національні, соціальні, політичні, економічні, культурні права кожного громадянина.

За цих умов ні потуги режиму сусідньої держави, ні провокації п’ятої колони в Україні з їхнім троянським конем “Русскава міра” не зможуть зруйнувати життя українців.

По завершенні роботи з членів Координаційної ради сформовано робочу групу, яка допомагатиме створенню мережі обласних, районних, міських, сільських структур Форуму.

Микола ТАБОРИТ

Зачистка шкільних бібліотек а-ля Табачник

Сергій ГОРИЦВІТ,
м. Одеса

Про те, що Дмитра Табачника давно визнали інквізитором української освіти, відомо всім. Цей відвертий українофоб діє на догоду Кремлю. Та йому замало переписування підручників з історії, вилучення з них цілих періодів національних визвольних змагань і постатей справжніх героїв нашого народу. Дійшло до того, що вчителі історії змушені викладати свій предмет за рекомендаціями написаного в Москві в умовах секретності спільного російсько-українського посібника. Та всеохопна толерантність Табачника щодо “старшого брата” не має меж.

Останнім часом освітяни заходилися під виглядом утилізації старих книжок зачищати шкільні бібліотеки від літератури, яка “не відповідає політиці керівництва країною”. Підручники про “Бандер” та “Шухевичів”, які видані за попередньої влади й нині зберігаються у книгозбірнях, тепер вважаються “шкідливими” і підлягають вилученню. Хоч прямої письмової міністерської вказівки на проведення такої інквізиції годі й шукати, та зачистка йде повним ходом, зокрема, у південних і східних регіонах країни. Широкого розголосу набуло повідомлення, що начальник Одеського міського управління освіти Зінаїда Цвіринько на беззневій нараді директорів шкіл дала підлеглим усну вказівку привести фонди бібліотек у відповідність із нинішнім курсом влади. Йдеться про утилізацію значного масиву книжок, плакатів і рефератів. Коли хтось із присутніх зауважив, що низка матеріалів стосується тем, які ще є у шкільній програмі, чиновниця відповіла: “Ті, що склали програму, теж могли не додивитися. Ви всі тут самі маєте все розуміти...”

Довідавшись про це, активісти місцевих осередків партій УДАР і “Фронт змін” негайно забили тривогу і зажадали офіційних пояснень від міського управління освіти. Прагнучи вигоро-

Юні одесити проти вилучення з бібліотек українських видань

дити свого керівника, заступник начальника управління Вікторія Іщенко заявила, що йдеться не про цензуру, а про звичну утилізацію списаних старих книжок. Але потім сказала, що списання підлягають книжки “неактуальні й ті, що не мають грифа Міністерства освіти”.

Таке “роз’яснення” лише посилює підозру опозиціонерів, що фонди шкільних бібліотек приведуть у відповідність до написаних під орудою Дмитра Табачника підручників з історії. А там, як відомо, немає розділів про героїв Крут, Українських Січових стрільців, про визвольну боротьбу УПА, а Другу Світову війну подано в радянському трактуванні як Велику Вітчизняну. Тож новітній підручник з історії для учнів 10–11 класів, написаний львівськими науковцями, де чільне місце посідає правдиве висвітлення боротьби українського народу за незалежність держави, чи не першим викинуть на смітник. Адже він “анти табачниківський”, а отже, й не має міністерського дозвільного грифа.

Натомість електронний підручник для восьмикласників з історії Одеси, створений міським головою Олександром Костусевим, затвердило Міністерство освіти. У ньому замовчується понад 600-літня історія українського міста Коцюбієв (Хаджибей), яке Катерина II лише перейменувала

на Одесу й тому стала вважатися його засновницею. Це справжній посібник з українофобії, зерна якої так заповзятливо сіють табачники й костусеви.

Наприкінці березня на знак протесту проти вилучення з бібліотек книжок з української історії, негодних правлячій партії, молоді активісти партій УДАР і “Фронт змін” провели спільну акцію біля Приморської районної адміністрації міста Одеси. У своїх виступах учасники пікету наголошували, що “підкилимо-ве” розпорядження про запровадження цензури в шкільних бібліотеках свідчить про посилення тоталітаризму. Влада боїться, щоб молодь знала правду про героїв боротьби за волю народу. “Якщо так і далі піде, — зауважували промовці, — то цілком імовірно, що й твори Шевченка, Франка і Лесі Українки можуть зникнути зі шкільних програм, бо їхній погляд розходяться з політикою партії влади”.

Під час акції представники молодіжного крила опозиційних партій пообіцяли взяти під свій контроль шкільні бібліотеки Одеси, постійно звіряти, що там з політичних мотивів вилучили на догоду місцевим українофобам. Їхній сигнал SOS мав би спонукати і “Просвіту”, й інші патріотичні громадські організації бути пильними щодо намагань влади цензурувати книгозбірні. І не лише в Одесі.

Держава і державна мова

Олександр ШТАНЬ,
м. Чернівці,
член ВУТ “Просвіта”
Т. Шевченка

“Ми — українці!
Це — наша земля!”
В’ячеслав Чорновіл

Деякі політичні сили порушують питання про надання російській мові статусу офіційної у регіонах компактного проживання етнічних росіян в Україні або навіть другої державної.

Для підведення правової основи під цей намір використовуються посилання на європейське законодавство, приклади двомовності в деяких країнах Європи, Канаді. Придивімося пильніше до мовної ситуації в деяких державах. У Швейцарії існує чотири рівноправні державні мови. Це стало можливо й законно тому, що конфедеративну державу Швейцарію створили групи від чотирьох народностей, разом із їхніми власними мовами і територіями.

Відомо, що більшість країн світу мають багатонаціональне населення. Серед них є такі, як США, Канада, Австралія, де корінні етноси (індіанці Америки, бушмени Австралії) не відіграють вирішальної ролі в житті своєї країни, а панівне становище у представників інших націй, які прибули з інших земель. Питання про державну мову в таких країнах вирішується відповідно до мовної належності більшості населення, шляхом голосування, а іноді й колотнечі.

Інші поліетнічні народи, а таких більшості у світі, мають корінну, титульну націю, яка одвічно живе на своїй території, має свою мову, вікові культурні традиції. У таких країнах, до яких входить і Україна, питання про державну мову не може вирішуватися залежно від мовних уподобань тих, хто прибув для постійного чи тимчасового перебування з інших країн. Тут лише мова корінного етносу має неспростовне право бути державною. Ні про яку двомовність у цьому випадку не може бути й мови.

У Російській Федерації присутні національні утворення, які мають свої мови і мешкають на власних, що одвічно належали їм, територіях. Тому в таких територіально-національних утвореннях функціонують як офіційні їхні рідні мови. Але, звернімо увагу, державною в Російській Федерації є лише одна — російська мова! Ті громадяни України, які мають російське етнічне походження, не мають в Україні своєї власної, етнічно належної їм території, тому російська мова не може претендувати тут ні на статус другої державної, ні офіційної в регіонах компактного проживання етнічних росіян на території держави Україна. Російський етнос уже має і територію, і державу, де неподільно панує їхня власна — російська мова. І не зовсім толерантно влаштовувати Росію на території іншої держави, якщо там облаштувалася певна кількість етнічних росіян... Недобре “ходити зі своїм статутом у чужий монастир”.

Національні меншини в Україні мають право на вико-

ристання і вільний розвиток своїх рідних або будь-яких інших мов у вільному спілкуванні між людьми, літературі, мистецтві, навчанні у недільних школах, але обов’язково позадержавною освітою, офіційним діловодством, судочинством, мовою у війську, офіційними висловлюваннями у державних органах, установах, закладах.

Деякі народні депутати України висловлюються під час пленарних засідань ВР України російською мовою — “з поваги до їхнього російськомовного електорату”. Тоді обранець від румунськомовної, наприклад, общини, що компактно проживає на території України, може висловлюватись у Верховній Раді України румунською мовою... Депутат від татарського народу — татарською... — і держава УКРАЇНА розчиниться, зникне через занепад державної мови корінного етносу.

Такі народні депутати не хочуть зрозуміти, що, висловлюючись у Верховній Раді України російською мовою з поваги до свого електорату, вони не поважають інших виборців, розривають країну, порушують закони України, Конституцію, принижують гідність корінної нації.

І якщо “можна” ввести в Україні російську мову як другу державну (з поваги до російськомовної частини електорату), то тоді “можна” прийняти і російський державний прапор, гімн, герб...

Один із народних депутатів України на засіданні ВР повідомив, що українськомовні класи в московській загальноосвітній школі не заповнені учнями, бо українці, котрі постійно мешкають у Росії, не бажають віддавати своїх дітей в українськомовні класи... І мудро чинять! Навіщо українцям в Росії академічна, базова українськомовна освіта?! Як він впишеться з нею у російськомовний соціум Росії? То чому ж частина етнічних росіян в Україні так настійливо вимагають російськомовної державної освіти в Україні?! Вони прагнуть витіснити з ужитку українську мову в Україні і тим знищити саму українську націю!.. Бо без мови не існує нації — це розуміють усі...

Не націоналісти використовують мовне питання для загострення протистояння між регіонами України. Якраз група антиукраїнськи налаштованих політичних сил де-факто нахабно, цинічно, по-завойовницьки не визнають Україну як суверенну державу, де є автохтонна нація, що одвіку проживає на своїй території, має власну давню мову, культуру і переважає за кількістю інших мешканців країни. Це ображає свідомих українців (на жаль, їх мало, інакше така ситуація з мовою не виникла б) і вони енергійно протестують, подаючи приклад іншим, як потрібно жити у честі.

Усім має бути зрозуміло, що в етнічних українців, окрім України, немає іншої землі, іншої країни, де може безроздільно панувати їхня єдина, Богом дана українська мова. Цього “не розуміють” лише ті, хто принципово, брутально, агресивно не визнає існування самої СУВЕРЕННОЇ УКРАЇНИ.

«Молитва за Україну» — за будь-якої погоди

Аліна ЄГОРОВА,
Прес-центр ЗОО ВУТ
“Просвіта” ім. Т. Шевченка,
м. Запоріжжя

На шляху від Києва до Говерли, що в Карпатах, подолано вже понад 900 км. Олег Ткаченко зі своїм сподвижником Іваном Сажневим, пройшовши північними районами Хмельниччини, перетнули кордон Тернопільської області. На Хмельниччині запоріжців радісно зустрічали мешканці Грищева та сіл Храбузна, Сушівці, Шурівчики.

Олег Ткаченко та Іван Сажнев провели зустрічі на тему “Просвіта і Т. Шевченко” у школах, училищах та інших навчальних закладах. Для них мешканці організували екскурсії місцевими пам’ятками історії та культури. Відбулися зустрічі, на яких обговорювали самоорганізацію українців задля швидкого наведення порядку та повернення в суспільне життя справедливос-

Чуднів Житомирської обл. Зустріч із просвітянами

ті. Місцеві мешканці висловлювали бажання змінити державний устрій у країні та записувалися добровольцями до корпусу Хмельницький “Армії Порядку” (у рамках “Посполитого рушення від одного до мільйона”).

Олег Ткаченко закликав усіх українців долучитися до всеукраїнської “Молитви за Україну”, яка відбудеться 21 квітня 2013 року з 8.00—10.00 на горі Говерла та в кожному куточку нашої держави.

Людмила КОМАР,
член Кременчуцької міськрайонної організації ВУТ “Просвіта”

Наше завдання — пробуджувати свідомість

Просвітяни Кременчука — митці, педагоги, науковці, творча інтелігенція, робітники, студенти, школярі й пенсіонери, — люди, пройняті ідеєю українства, яких згуртувало глибоке почуття патріотизму.

Упродовж своєї історії Кременчуцька “Просвіта” зазнала багато перешкод і труднощів на шляху до зміцнення й подальшого розвитку. Особливо важкими були часи її становлення, які випали на період завершення Лютневої революції 1917 року. Досліджуючи тему діяльності просвітянських товариств, відомий науковець з Кременчука Сергій Фарина зазначав, що “в часи радянської влади культурно-просвітницька діяльність українців жорстоко придушувалась, а натомість створювалися “червоні” аналоги “Просвіти”. Така участь не оминула й Кременчуцьку “Просвіту”. Сплеск активності припав на період фашистської окупації, коли в місті почала діяти група “Набат”, яку очолив колишній військовополонений Василь Ус. Активісти групи співпрацювали з бандерівцями, які були об’єднані в “Просвіту” в Палаці культу-

для всіх охочих опанувати державну мову. Ці курси, які вів інженер Володимир Вусик, активно відвідувала передусім технічна інтелігенція найбільших на той час міських заводів — “КраЗу”, “Кредмашу”. Відвідувачі курсів нерідко поповнювали лави просвітян.

Переважаю більшість першої “Просвіти” становила технічна інтелігенція (головною міською організацією Товариства української мови, з якого згодом постанала “Просвіта”, на той час був Микола Ющенко, інженер із КраЗу). Активними просвітянами стали родина Шукіних, Галина Кобилюх, Володимир Урсул, родина Біленьких, Григорій Маковійчук та багато інших. Другим потужним крилом Товариства стало вчительство. Педагоги не лише приходили самі, а й приводили своїх учнів. Серед них учителька з Крюкова Алла Авдеева, викладач англійської мови школи № 8 Юрій Мартинівський та інші. Надзвичайно активним був осередок у Кременчуцькій школі № 4, звідти до “Просвіти” прийшли Тамара Просяник (згодом вона очолила міську організацію Народно-

Марію Усцову та бібліотекаря Переяславської дитячої бібліотеки ім. Панаса Мирного нагородили орденами княгині Ольги III ст.

них діячів всеукраїнського рівня зустрічалися з місцевими мешканцями на запрошення “Просвіти” та НРУ: В’ячеслав Чорновіл, Левко Лук’яненко, Володимир Черняк, Павло Мовчан, Лариса Скорик.

Утвердження національної пам’яті супроводжувалося знаковими подіями. Завдяки ініціативі непересічного кременчуцького хірурга Михайла Парнети у Кременчуці встановили пам’ятний знак, а згодом за сприяння міської влади збудували пам’ятник Тарасу Шевченку на березі Дніпра. У різні часи встановили пам’ятні знаки на честь Жертв Голодомору, Жертвам більшовицьких репресій, хрест на місці зруйнованого Успенського собору — унікальної православної пам’ятки міста. Члени “Просвіти” разом з іншими патріотами підняли над міськрадою Кременчука синьожовтий прапор ще 1990 року, а також брали участь в акції на підтримку незалежності Литви.

Аби зберегти унікальну історично-природну пам’ятку під Кременчуком — Білецьківські плавні, де за часів боротьби козацтва з польською шляхтою відбувалася Куруківська битва, предстваники “Просвіти”, “Зеленого світу” та Народного руху організували в плавнях масштабне козацьке свято, на яке прибули народні депутати першого скликання Українського парламенту Вадим Бойко, Іван Заєць і Володимир Яворівський. Встановили пам’ятник полеглим козакам. Завдяки наполегливості громади вдалося не лише змінити плани олігархічної верхівки забудувати той мікрорайон, а й згодом створити регіональний ландшафтний парк “Кременчуцькі плавні”, до складу якого увійшла величезна територія берегів та островів Дніпра, а також Дніпродзержинського водосховища.

Завдяки “Просвіті” в усіх військових частинах міста створили українські світлиці. Тривалий час Д. М. Демидок вів для солдат заняття з української мови та історії української культури. Дмитро Демидок був одним із фундаторів Кременчуцької “Просвіти” періоду 90-х років минулого століття, багаторічним незмінним головою міськрайонного товариства. 2008 року Дмитра Демидюка посмертно нагородили медаллю “Будівничий України” за вагомий особистий внесок у справу укра-

їнського національного відродження, розбудови та зміцнення Української держави. Почесну нагороду товариства “Просвіта” передали вдові подвижника — Тамарі Гупало-Демидюк.

2005 року головою “Просвіти” стала Юлія Билина — молодий журналіст, головний редактор міської газети “Вісник Кременчука”, ініціативний член Молодіжного крила Товариства.

Із 2011-го і дотепер Кременчуцьке міськрайонне об’єднання “Просвіти” очолює М. Г. Усцова — громадський діяч, кавалер ордена княгині Ольги III ступеня, голова місцевого осередку Міжнародної організації “Жіноча громада”, провідник Полтавської обласної організації ОУН; нагороджена медаллю “Будівничий України”.

1993 року Марія Усцова входила до кола найактивніших ініціаторів відродження діяльності Кременчуцької “Просвіти”, була членом правління організації, а пізніше — заступником голови товариства.

Майже 20 років Марія Усцова тісно співпрацює з громадськими організаціями в Україні та за кордоном (Молдова, Канада). Щомісяця виходить радіо-

заходах разом із демократичними партіями та іншими громадськими організаціями, а саме: з нагоди дня народження та перепоховання Т. Шевченка, Дня Конституції, Дня Незалежності, Дня Соборності, Річниці подвигу молоді під Крутами, Дня української писемності та мови, Дня матері, Дня родини; у жалобній ході в пам’ять жертв Геноциду українців в 1932—33 роках “Запали свічку пам’яті”. Найголовніші заходи 2009 року: відзначення 80-річчя ОУН; 70-річчя Карпатської України; 350-річчя Конотопської битви; зустріч із поетом Дмитром Шуптою, автором поеми про Семена Коваленка, мешканця Кременчука, — командира підводного човна, який став прототипом героя фільму “Щаслива шукка” до 100-річчя з дня народження ушавленого земляка; круглий стіл “Симон Петлюра: правда і міфи”. 2010 року: до 120-х роковин із дня народження полковника А. Мельника показ по місцевому телеканалу “Візит” документального фільму про нього із серіалу “Собор на крові”; радіопередача “Пошта полковника Андрія Мельника” — оформлення книжкових виставок у бібліотеках міста про полковника А. Мельника та Січових Стрільців. 2011 року — захід до 120-річчя від дня народження Євгена Коновальця; тематичні збори на тему: “Український патріотизм у мистецтві та літературі”. 2012 року — презентація книги “Три зозулі з поклоном”, присвячена 80-річчю від дня народження Григора Тютюнника; зустріч із головою Полтавського обласного об’єднання “Просвіти”, видавцем книги Миколою Кульчинським і поетом, редактором відділу поезії журналу “Київ” Петром Засенком; зустріч із головою правління Запорізького обласного об’єднання “Просвіти”, членом духовного брат-

Марія Усцова з онуками

ри імені І. Котлова. Набатівці виступали там під час окупації з лекціями, концертами українських пісень. Після приходу Червоної Армії всіх членів групи репресували. Реабілітували їх лише в 60-х роках”.

1989 року після довгого мовчання в Україні відродилася діяльність спочатку Товариства української мови, а 1991 р. — товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. З того ж року товариство працює і в Кременчуці.

Діяльність “Просвіти” була спрямована на утвердження української мови як державної в усіх ділянках суспільного життя, формування національної свідомості громадян України, поширення знань серед населення, збереження й розвиток національних мов, культур і традицій українського та інших народів.

Активісти “Просвіти” Кременчука відразу розпочали тісно співпрацювати з національно-патріотичними партіями й організаціями: Народним рухом України, “Жіночою громадою”, “Союзом Українок”, Кременчуцькою Станицею УПА, екологічною організацією “Зелений світ”.

Серед найперших добрих справ “Просвіти” були безкоштовні курси української мови

го руху України), Людмила Корещька та Дмитро Демидюк, які з інтервалом у кілька років були головами Кременчуцької міськрайонної “Просвіти”.

Активним та ініціативним було й молодіжне крило Товариства. Микола Хруцький (який паралельно намагався заснувати в Кременчуці СНУМ), Юлія Билина, Микола Руленко, Олесь Зайченко, Олександр Курилов, Павло Коба, Віталій Заїченко, Наталка Попенко, Аліна Северин — це лише кілька прізвищ найяскравіших молодих людей із патріотичними поглядами. Хоч було їх значно більше. Молодь вирізнялася радикалізмом. Вони не мали сумнівів щодо необхідності повного відокремлення від радянської імперії, знесення пам’ятника Леніну тощо. Однак попри войовничі настрої завдяки мудрості, неабияким дипломатичним здібностям активістів “Просвіти” та НРУ особливих конфліктів із правоохоронцями не було.

Із перших днів “Просвіта” проводила акції, які б пробудили свідомість людей: вечори пам’яті, присвячені діячам доби Розстріляного Відродження, пам’яті Василя Стуса, Тараса Шевченка. Чимало політич-

Просвітяни святкують День української писемності та мови

опрограма М. Усцової “Віхи історії”. Головна мета програми — донести до населення правдиву інформацію про життєдіяльність видатних діячів України та висвітлення проведених заходів із цієї тематики. На програму запрошують докторів і кандидатів історичних наук, місцевих письменників, заслужених працівників культури, талановиту молодь.

Просвітяни постійно беруть участь у громадсько-політичних

ства Олегом Ткаченком, котрий вирушив у піший похід українськими містами й селами з акцією “Січовий шлях “Просвіти””; музейна експозиція “Народна війна” в міському Палаці культури; телепередача “Я — українець” про обласного провідника ОУН Дмитра Демидюка; презентація книжки письменника Афганця Ігоря Моїсеєнка у Вищому професійному училищі. Більшість із цих подій постійно висвітлюємо в ЗМІ.

“М. Грушевський відзначив, що “...Від Кирило-Мефодіївського братства веде свою історію весь український політичний рух”.

Фото Олександра Литвиненка

Олександр РЕШТ, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заступник директора Інституту історії України НАН України, голова Національної спілки краєзнавців України

*Продовження.
Поч. у ч. 15 за 2013 р.*

Перший в Україні масовий популярний часопис “Український вестник”, що виходив у Харкові з 1816 до 1819 р., проголосив своїм девізом: “Сприяття всебічному піднесенню науки та літератури”. Часопис активно популяризував знання з історії, етнографії, географії України, висміював схильність багатьох українських дворян і міщан перед усім іноземним, виховував шанобливе ставлення до національної культури, радив широко використовувати рідну мову на сторінках друкованих видань та публікувати нею праці вчених. “Український вестник” першим серед журналів започаткував друкування матеріалів українською мовою. Зокрема професор (згодом — ректор) Харківського університету Петро Гулак-Артемовський друкував тут рідною мовою свої поетичні твори.

Григорій Квітка-Основ'яненко довів, що українською мовою можна писати й високохудожні прозові твори. Його “Малоросійські повісті”, видані в Харкові 1832 р., мали величезний успіх у середовищі освіченої публіки, яка назвала їхнього автора батьком української прози. А прості селяни, які також були знайомі з творами Квітки-Основ'яненка, шанобливо називали його народним письменником. Навколо Квітки-Основ'яненка гуртувалася передова молодь Харкова. Як директор і режисер, він керував роботою стаціонарного професійного театру, репертуар якого поповнював власними драматичними творами.

Під його безпосереднім впливом зайнявся літературною творчістю українською мовою випускник Харківського університету Микола Костомаров, який пізніше здобув славу видатного історика України. Та й усі написані ним у молоді роки драми та поеми — це художні твори історичної тематики. 1843 р. він опублікував, а наступного року захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня магістра, спеціально присвячену вивченню народнопоетичної творчості як важливого джерела достовірних відомостей про історичне минуле України. Ще один талановитий вихованець Харківського університету (згодом — його професор) Ізмаїл Срезневський започаткував записи з перших уст та наукове вивчення українських народних пісень і дум на історичні теми. У 30-х роках XIX ст. в Харкові побачила світ його фольклорна збірка “Запорозька старовина” (втримала три випуски). Він перший виступив 1834 р. в пресі за якнайширше використання української мови, висловивши твер-

Модерна українська нація: зародження, формування й утвердження

де переконання в тому, що на неї чекає літературна слава.

До справи українського національно-культурного відродження долучається й Київський університет, заснований 1834 р. Його перший ректор Михайло Максимович упорядкував та видав три збірки українських народних пісень. У такій самій збірці Платона Лукашевича, що побачила світ 1836 р., уперше разом були подані фольклорні записи, зроблені і у Східній, і в Західній Україні. Українська пісня, дума, казка так захопили молодь, що вона побажала самостійно з перших уст робити записи усної народної творчості та знайомити з ними широку громадськість, публікуючи їх у періодичних виданнях чи окремих книжках. Поступово відомієється справа опрацювання та популяризації фольклорних творів. Від простого записування дослідники переходять до наукового аналізу кожного окремого твору. Національне відродження в Україні додавало наснаги подвижникам національного духу, які дбали про масове поширення національної свідомості. Як важливий чинник у цій справі їм добре прислужилася видана 1840 р. в Петербурзі збірка поезій “Кобзар” тоді ще невідомого широкому загалу читачів автора — Тараса Шевченка.

Пошук національної ідентичності представниками української інтелігенції на початку XIX ст. не мав політичного забарвлення. Його підживлювала лише любов до рідної мови, літератури, історії, фольклору, звичаїв. Однак уже в 30–40-х рр. культурно-просвітницька діяльність інтелігенції набуває перших ознак політичного характеру. Так, у стінах Харківського університету діяло літературне об'єднання, започатковане студентами А. Метлинським, Л. Боровиковським, О. Корсунем. У своїх поетичних творах вони пропагували лицарські подвиги запорозьких козаків — цих найактивніших самовідданих захисників батьківщини, козацькі громадські порядки як загальнолюдський ідеал суспільно-політичного устрою й соціальної справедливості. “Харківські романтики” були впевнені, що своїми творами, написаними українською, вони рятують “умираючу мову”. З усім цим вони пов'язували сподівання якщо не на автономний суспільно-політичний устрій України, то принаймні на збереження звичного побуту та давніх традицій її духовної культури.

На початку 40-х років XIX ст. одним із провідних центрів національного руху стає Київ. Студенти й молоді викладачі місцевого університету організували таємний гурток “Київська молода”, поставивши за мету сприяти розвитку духовних сил українського народу й звільненню селян із кріпацтва.

Найактивніші діячі “Київської молоді”: учитель із Полтави Василь Білозерський, службовець канцелярії генерал-губернатора Микола Гулак та професор Київського університету Микола Костомаров, — створили навесні 1846 р. нелегальну політичну організацію — Кирило-Мефодіївське товариство (братство). Воно дістало назву на честь відомих слов'янських братів-просвітників, православних святих Кирила та Мефодія. У засіданнях товариства активну участь брали поет і художник Тарас Шевченко; письменник та педагог, автор “Української граматики” й української абетки, яка увійшла в історію під назвою “кулішівка” (нею й донині друкують книжки), Пантелеймон Куліш; полтавський поміщик, педагог та журналіст, який здобув вищу освіту в Парижі, Микола Савич; поет і перекладач Олександр Навроцький; етнограф і фольклорист Опанас Маркевич; педагог Іван Посяда; поет і публіцист, автор правознавчого

трактату “Ідеали держави” Георгій Андрузький; педагоги Олександр Тулуб і Дмитро Пильчиков.

Головною метою своєї діяльності Кирило-Мефодіївське товариство вважало утвердження національно-державної незалежності України на основі демократичного ладу в конфедеративній спілці з іншими незалежними слов'янськими країнами. Кожна з цих держав мала б становити окремих штат або розподілятися на кілька штатів. Київ мав стати центральним місцем конфедеративної спілки, в якому раз на чотири роки збирався б найвищий консультативно-регулюючий міждержавний відносини орган — собор (або сейм). Для загального захисту конфедерації від зовнішніх ворогів передбачалося створити невелике регулярне військо, а кожний штат мав би свої збройні сили та міліцейські формування. Усі громадяни мусили навчатися військової справи, щоб бути готовими в разі війни стати на захист батьківщини. Декларувалися також громадянські права Всеслов'янської конфедерації й України в ній, передбачалися скасування станів, смертної кари й тілесних покарань, обов'язкове початкове навчання, свобода віросповідання. Члени братства виступали за повалення царського самодержавства та ліквідацію кріпацтва у Російській імперії.

Громадська діяльність кириломефодіївців зосереджувалася навколо освіти народу та пошуку шляхів піднесення економіки України. Зокрема, вони збирали кошти для видання популярних книжок із практичними рекомендаціями сільським господарям, склали проект запровадження в Україні широкої мережі навчальних закладів.

Кирило-Мефодіївське товариство існувало трохи більше року. Навесні 1847 р. царська влада заарештувала постійних учасників його засідань і під конвоем відправила до Петербурга. Після ретельного слідства братчиків покарали засланням у віддалені райони імперії, а Т. Шевченка відправили в солдатчину із забороною писати. Особливо жорстоке покарання останнього зумовлювалося тим, що його поезія становила загрозу для царизму. У слідчій справі з цього приводу зазначалося: “Вірші Шевченка були тим небезпечнішими, що в Малоросії, де багато хто захоплювався його творами, могла поширитися думка про уявне блаженство минулих часів і про можливість України існувати у вигляді окремої держави”.

Оцінюючи вплив братства на інтелектуальну еліту, М. Грушевський відзначив, що “...Від Кирило-Мефодіївського братства веде свою історію весь український політичний рух”.

Із ліквідацією Кирило-Мефодіївського товариства політична складова українського руху у Російській імперії на деякий час згасає. Пожвавлення активності українців здебільшого докола культурно-освітніх питань припадає на початок доби Великих реформ у Російській імперії. На початку 60-х років XIX ст. українська ліберально-демократична еліта Києва, Одеси, Полтави й Чернігова почала гуртуватися в самодіяльні напівлегальні об'єднання — так звані громади. Певних програм і статутів громади зазвичай не мали, але їхніх членів єднала національна українська ідея на демократичному ґрунті. Громади займалися переважно проведенням культурно-освітніх заходів. Чимало їхніх учасників брали участь у роботі недільних шкіл, видавали підручники, збирали та публікували збірки усної народної творчості.

Проте навіть легальна культурно-просвітницька діяльність громад насторожувала російський царизм. Особливе занепокоєння спочатку викликали спроби українців створити систему освіти для про-

стих людей на народній мові, що в умовах звільнення багатомільйонної маси селян від кріпацтва породжувало очікування соціальних катаклізмів та страху, що створена українофілами мережа недільних шкіл для народу може бути використана як засіб пропаганди. Усе це накладалося на стрімке загострення “польського питання” напередодні Повстання 1863—1864 рр.

Циркуляр від 18 липня 1863 р. Київському, Московському та Петербурзькому цензурним комітетам, що увійшов в історію за прізвищем міністра внутрішніх справ П. Валуєва, який його підписав, відкрив собою цілу епоху репресивних заходів російської імперської влади щодо українського руху на етапі його модернізації, ставши певним виразним символом такої її політики. Поза тим, довгий час найбільш дошкульне й таке, що стало “крилатим”, формулювання циркуляру абсолютно незаслужено приписувалося самому міністрові, хоч воно йому насправді і не належало. Відомі рядки циркуляру: “... Самий вопрос о пользе и возможности употребления в школах этого [малороссийского] наречия не только не решен, но даже возбуждение этого вопроса принято большинством малороссиан с негодованием, часто высказывающимся в печати. Они весьма основательно доказывают, что никакого особенного малороссийского языка не было, нет и быть не может, и что наречие их, употребляемое их престонародьем, есть тот же русский язык, только испорченный влиянием на него Польши; что общерусский язык так же понятен для малороссов, как и для великороссиан, и даже гораздо понятнее, чем теперь сочиняемый для них некоторыми малороссами, и в особенности поляками, так называемый украинский язык. Лиц того кружка, который усиливается доказывать противное, большинство самих малороссов упрекает в сепаратистских замыслах, враждебных к России и гибельных для Малороссии”, — майже дослівно було взято з листа, надісланого 27 червня 1863 р. П. Валуєву головою Київського цензурного комітету Новицьким, який уклав його на основі записки, отриманої від цензора Лазова.

Самозакриття “Основи”, Валуєвський циркуляр, заслання одних українофілів і залучення на державну службу у Царстві Польському інших, припинення діяльності Київської Громади — усе це призвело до того, що в українському національному русі настав, за влучним визначенням М. Драгоманова, антракт, промовистим свідченням якого є той факт, що за шість років після видання Валуєвського циркуляру вийшло друком стільки ж назв книг українською, як за один лише 1862 р.

На початку 1870-х рр. на тлі чергового загального у Російській імперії пожвавлення суспільно-політичного життя непомітно закінчився й майже десятирічний “антракт” у розвитку українського руху. Заборонні положення Валуєвського циркуляру не втратили чинності, проте дух певної лібералізації не міг не позначитися на практиці їхнього застосування — на них звертали дедалі менше уваги. Громадівський рух не лише відновився, а й навіть поживався. Він став організованішим і цілеспрямованішим. Із діячів громадівського руху з'їзди громадівців Києва, Полтави, Одеси обрали Раду — центральний керівний орган “федеративного об'єднання громад” усієї України. До складу Ради ввійшли видатні діячі науки та культури, зокрема В. Антонович, О. Русова, П. Чубинський. У лавах активних громадівців були М. Лисенко, М. Старицький, О. Кониський, В. Самійленко, П. Рудченко (Мирний), М. Драгоманов, С. Подолинний.

Далі буде.

Ігор САЄНКО,
м. Луганськ

Маршрутка

Протягом останніх років до нашої мови увійшло слово “маршрутка”. Коли звертаєшся до пересічної людини із запитанням, а що ж воно означає, чуєш відповідь: “маршрутне таксі”. У Законі України “Про автомобільний транспорт” є стаття 1. **Визначення основних термінів.** Серед них є “автобус — транспортний засіб, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення пасажирів з кількістю місць для сидіння більше ніж дев’ять з місцем водія включно”. Згадується також і “таксі — легковий автомобіль, обладнаний розпізнавальним ліхтарем оранжевого кольору, який встановлюється на даху автомобіля, діючим таксометром, сигнальним ліхтарем із зеленим та червоним світлом, розташованим у верхньому правому кутку лобового скла, і який має нанесені композиції з квадратів, розташованих у шаховому порядку на дверцятах автомобіля з лівого та правого боків, призначений для надання послуг з перевезення пасажирів та їхнього багажу в індивідуальному порядку”. **Маршрутки чи маршрутно-таксі** серед основних термінів немає. Але в цій же статті зазначено, що автобус може працювати у трьох режимах руху: звичайному, експресному або в режимі маршрутного таксі. “Пере-

везення пасажирів у звичайному режимі руху — перевезення пасажирів автобусами на маршруті загального користування з дотриманням усіх зупинок, передбачених розкладом руху. Перевезення пасажирів в експресному режимі руху — перевезення пасажирів автобусами на маршруті загального користування, на якому є звичайний режим руху, з дотриманням зупинок, кількість яких за розкладом руху не перевищує 25 % кількості зупинок при звичайному режимі руху. Перевезення пасажирів у режимі маршрутного таксі — перевезення пасажирів на місцьому чи приміському автобусному маршруті загального користування за розкладом руху, в якому визначається час відправлення автобусів з початкового та кінцевого пунктів маршруту з висадкою і посадкою пасажирів чи громадян на їхню вимогу на шляху прямування автобуса в місцях, де це не заборонено правилами дорожнього руху”.

У “Правилах надання послуг пасажирського автомобільного транспорту”, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України читаємо наступне: “Місця зупинки автобуса, який здійснює перевезення у звичайному режимі руху на міському маршруті, встановлюються на відстані 400—600 метрів одна

від одної у межах розташування багатоповерхової забудови і на відстані 600—800 метрів — у межах розташування одно- та двоповерхової забудови. Посадка та висадка пасажирів з автобуса, що здійснює перевезення в експресному режимі руху, проводиться на зупинках громадського транспорту. Місцями зупинки автобуса, який здійснює перевезення у режимі маршрутного таксі, визначаються кінцеві пункти маршруту. Посадка та висадка пасажирів з автобуса проводиться на їхню вимогу у місцях зупинки громадського транспорту, а також в інших місцях з обов’язковим дотриманням Правил дорожнього руху. У разі здійснення міських та приміських перевезень на передньому трафареті — номер маршруту і найменування початкового та кінцевого пунктів; на боковому трафареті — найменування основних, де здійснюються проміжні зупинки; на задньому трафареті — номер маршруту; у разі здійснення перевезень в експресному режимі руху та в режимі маршрутного таксі на передньому і боковому трафаретах над номером маршруту та найменуванням пунктів, де здійснюються зупинки, — напис відповідно червоною фарбою “Експрес”, чорною — “Маршрутне таксі”.

Плата за проїзд в автобусі, що перевозить пасажирів у звичайному режимі руху, найменша. В автобусі, який перевозить пасажирів в експресному режимі руху, оплата проїзду дорожча. І найбільшою вона є в автобусах, які здійснюють перевезення пасажирів у режимі маршрутного таксі.

Проте водії “Маршрутних таксі” роблять посадку та висадку пасажирів лише в місцях зупинки громадського транспорту, посилаючись на статтю 121-2 “Кодексу України про адміністративні правопорушення”, яка начебто забороняє їм це робити в інших місцях маршруту. Читаємо цю статтю: “Порушення водіями транспортних засобів, що працюють у режимі маршрутних таксі, правил зупинки під час здійснення посадки (висадки) пасажирів тягне за собою накладення штрафу від п’ятнадцяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян”. Отже, жодних заборон там немає. Просто восени 2008 року підвищено штрафи за порушення Правил дорожнього руху водіями “Маршрутних таксі”.

Аби брати з людей найвищу плату за проїзд в автобусі, треба не лише почепити на нього трафарет з написом чорною фарбою — “Маршрутне таксі”, а ще й перевозити пасажирів у цьому режимі. Люди платять гроші не за трафарет, а за режим перевезення. Якщо цей режим звичайний — відповідною має бути і плата за проїзд у такому автобусі.

Болить мені рідна земля

Ніна ГЕЙКО,
голова Стахановської “Просвіти”,
Луганська область

Мене глибоко вразили події, які відбувалися у Харківській “Просвіті” (“СП”, ч.9 за 2013 р.). Харківщина — моя батьківщина. Харківське педучилище, державний університет ім. Каразіна навчили мене любити українську мову. З цією любов’ю живу все життя, передаю її своїм співгромадянам на Донбасі.

Ми вчилися разом: Володимир Калашник, згодом професор, правозахисниця Надія Світлична і я, нині голова Стахановської міської “Просвіти”. За велінням душі віддавали свої знання, свої серця людям, що ніяк не можуть зрозуміти, що вони українці, їхня держава — Україна, а державна мова українська. Через газету хочу передати своїм землякам, щоб не складали рук, а відстоювали державну справу, як відстоював її Тарас Шевченко. Своїм просвітянам я так і кажу, коли нам буває важко: “А Шевченковий було важче”.

У свої 78 років мені також важко. Особливо багато клопотів сьогодні, коли ми задумали в Стаханові встановити пам’ятник Шевченку. Нам треба 750 тисяч гривень. Ми звертаємося до організації із проханням допомогти спорудити пам’ятник людині, яка об’єднує всю нашу стахановську громаду: і регіоналів, і комуністів, і націоналістів, бо всі ми — люди одного міста, тож живімо в мирі. Так було, коли ми 22 травня минулого року заклали перший камінь на місці майбутнього пам’ятника.

А ще звертаюся до харків’ян, аби вони дослідили, як створювалися просвітянські групи по селах у 1918—1919 роках. Моя дитяча пам’ять закарбувала розповідь мого дідуся Микити Тимофійовича Шевченка (мої предки Шевченки прибули на Харківщину 1601 року з Черкащини). Дідусь у 1918—1919 роках ходив у Народний дім на зібрання, які проводив мій перший шкільний учитель Володимир Андрійович Григоров. Ці посиденьки називалися “Не любо — не слухай, брехати не завай”. Дідусь мій напам’ять читав мені Руданського, а я сміялася.

1943 року, коли вже погнали німців, а школу вимили й причепурили після окупантів, у нашій прекрасній, світлій, із довгими коридорами школі на стіні вивісили портрети українських письменників та інших розумних людей. Зразу ж про це розповіла дідусяві. А він запитав: “А ти там побачила прізвище Сковороди?” Чого саме це прізвище його зацікавило, я дізналася з його розповіді. Ось вона.

Наше село Сінне Богодухівського району Харківщини розташоване за 12 км від Пан-Іванівки, де похований Сковорода. Дідусь не знав, що те село перейменували на Сковородинівку. Але про те, що Григорій Савич прохиводив через наше село і розмовляв із селянами, він знав. Переконана, що дізнався про це саме на отих просвітянських посиденьках.

Багато видатних українців пов’язані з Харківщиною: Квітка-Основ’яненко, Василь Каразін, Микола Хвильовий та ін. Невже ж на такій благодатній землі папуватимуть українофоби?

До минулого з повагою

Іван ГРИГОРЮК,
доктор біологічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Цього року виповнюється 130 років освяченню Деміївського парафіяльного православного храму (Вознесенської церкви), який споруджено 1882 року в невеличкому приміському селі Деміївка стараннями парафіян і на пожертвування директора Деміївського цукрорафінадного заводу п. Раузера. У той час на заводі працювало 1,5—2 тисячі робітників, які виготовляли продукцію на 8—10 млн карбованців на рік. За станом на 1874 рік тут було уже збудовано 10 % житла з дерева, плоти і глини.

У 80-х роках XIX ст. в Деміївці відкрили поштове відділення і першу заводську лікарню. 1900 року реконструйовано церкву і відкрито церковно-парафіяльну школу. Водночас село

увійшло в міську смугу, а кількість вулиць і провулків збільшилася. 1910 року східну частину Вознесенської церкви розширили, а в січні 1911-го освятили новий приділ на честь святого Василя Великого. Шатрову дзвіницю було знесено і 1990 року відбудовано нову. Нині це діючий храм Української Православної Церкви Московського патріархату, де функціонує недільна школа. Цікаво, що 25 липня 1907 року в Деміївському храмі Вознесення вінчалися Леся Українка і К. В. Квітка.

130-річчя освячення Деміївського храму — це визначна історична подія, яку урочисто вшановують широкі верстви населення. Цього року вона збігається зі 150-річчям від дня народження видатної буковинки — письменниці Ольги Кобилянської, яка писала: “Згадайте предків своїх, щоб історія перед вами не згасла і золоті нитки не загубить”.

Мить історії

Зоя ДІДЕНКО,
учасник засідання круглого столу

У Хмельницькому університеті управління та права відбувся круглий стіл на тему: “Теоретичні погляди та політична практика державотворення лідерів Української Центральної Ради: автономія чи самостійність”.

Учасниками засідання були провідні історики ХУУП, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Кам’янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, відомі краєзнавці, студенти-старшокурсники.

Леонід Місінкевич, Юрій Блажевич, Вадим Стешок, Ірина Олійник, Олексій Журко, Анатолій Трембський, Ігор Западенко відзначили, що та історична мить Центральної Ради, на превеликий жаль, самостійності України не принесла.

Доповідачі глибоко й професійно розкрили причини невдач українського національного руху: дуже повільно еволюціону-

вали погляди лідерів — від автономії до незалежності; їхня елементарна некомпетентність щодо українського військового руху; величезний український потенціал не реалізувався через особисті якості небагатьох людей, чимало з яких українцями і не були... Так, із 59 членів Малої Ради, що готувала Універсали, лише 28 українців.

Слабким місцем у політиці Центральної Ради була селянська проблема — аграрний екстремізм.

Новою для студентів була інформація про те, що серед творців IV Універсалу Центральної Ради було четверо подолян.

Особливий інтерес в учасників зібрання викликали повідомлення Наталії Тігової “Спроби врегулювання проблеми міжнародних відносин у період Центральної Ради” та Надії Стеньгач “Сергій Шелухін про уроки державності Центральної Ради”.

Захід доповнили переглядом документальних кадрів часів Центральної Ради. Присутні ознайомилися з експозицією Музею Хмельницького університету управління та права.

Віталій СТАРЧЕНКО,
мистецтвознавець

Враження від таких екскурсій і поїздка на Хортицю для майбутнього дніпропетровського художника Анатолія Дерев'янка стали визначальною темою творчості. Навчання на факультеті книжкової графіки у Львівському поліграфічному інституті ім. Івана Федорова не тільки сприяло досягненню професійної майстерності, а й переконало у правильності вибраного шляху, а духовна й культурна атмосфера Львова в умовах опору намаганням Москви змішати підневільні етноси в безлику імперську масу під назвою “новая історическая общность людей — советский народ” зміцнила його генетичне тяжіння до національних цінностей.

По закінченні 1974 року інституту Анатолій Павлович працював художнім редактором у Дніпропетровському зональному видавництві “Промінь”, де, спілкуючись із місцевими українськими письменниками Віктором Коржем, Сергієм Бурлаковим, Олександром Зайвим, Костянтином Чернишовим, Наталкою Нікуліною, утверджував свою українську сутність у майже всуціль російськомовному середовищі. В цей час графічно оформив чималу кількість художніх видань і зробив до багатьох із них ілюстрації переважно у деревориті або літографії. Серед цих видань книги Олексія Дашевського, Віктора Коржа, Олександра Зайвого, Сергія Бурлакова. Цікаво йому було працювати і над краєзнавчою літературою, зокрема над оформленням та ілюстраціями до книги Бориса Бездольного “Запоріжжя, мое Запоріжжя”.

Над дизайном книжок та ілюстраціями художник працює досі. Останні книжки, оформлені ним — збірка легенд та бувальщин Надпоріжжя “Керносівський ідол”, упорядкована Надією Тубальцевою (поки що не видана), колективна збірка авторів Придніпров'я “Сонце над вічним” та історичний роман про запорозьких козаків молодого письменника Володимира Кільченського “Присмак волі”, для видання якого створив вісім ілюстрацій (видавництво “Пороги”).

Та головний напрям творчих зусиль чле-

Січової теми малювальник

Хлопчакам повоєнного часу, народженим на колишніх теренах Війська запорозького січового, про подвиги пращурів-козаків батьки розповідали скупко: чи самі мало знали, чи змушені були приховувати свої знання. Майже нічого про запорожців не можна було довідатися і в школі... Більше пощастило тодішнім дніпропетровським хлопчикам, бо в їхньому місті збирався історичний музей, козацькі старожитності для якого збирали Олександр Поль і Дмитро Яворницький, і в той музей, де можна було побачити січові гармати, пищалі, списи та шаблі, школярів водили на екскурсії. Під час екскурсії про життя-буття і звичаї козаків цікаво розповідали гіді. Магія артефактів-реліквій, оповіді музейних науковців зачарували дітей, схильних до творчості.

на Національної спілки художників України Анатолія Дерев'янка — станкові графіка і малярство. Понад чотири десятиліття він постійно бере участь у виставках — спочатку всесоюзних і республіканських, нині всеукраїнських і міжнародних. Програмним у низці “січових” творів є поліптих “Січ” (“Сіркова правиця”, “Побратими”, “Герць”, “Чорноморці” та “Гопак”), виконаний у техніці кольорового ліногравюри. Пафос боротьби за гідність, волю, віру, священне чуття січового братерства, романтика небезпечного подолання морського обширу, оптимізм і жага щасливого життя — така програма поліптиху, виконана експресивно, у феєричній ритміці, зі знанням історичного матеріалу, а головне — з безмежною любов'ю до святої теми. Із живописних робіт, присвячених січовикам, монументальністю та епічною величчю, притаманною думі, вирізняється твір “Козак Голота”, виконаний темперою.

Запорозька тема в творчості Дерев'янка своєрідно інтерпретується і в лірико-епічних краєвидах козацького краю, створених аквареллю чи олією. З цих краєвидів особливо цікава серія “Дніпровські пороги” — художник своєю уявою ніби звільняє з товщі води мальовничі нагромодження скель і каміння-велетів, і як вправний лоцман віртуально проводить уяву сучасника карколомними виразами та водоспадами до Запорозького Низу. У

назві творів серії художник використовує поетику народних назв: “Вовче горло” (поріг Вільний), “Дід” (Ненаситецький поріг), “Буців камінь” (Лоханський поріг). Образне “воскресіння” дніпровських порогів зацікавлений глядач сприймає як дотик до чуда, як прослуховування “потопленої” могутньої симфонії — гомону та ревіння порогів, як причетність до магічного переміщення у часі...

Знаково “січовими” є й степові краєвиди, в яких художник відтворює первозданий степ Нижньої Наддніпряни з його космічними вимірами, монументальними міражами і лірично усамітненими байраками, балками та ярами. Ці пейзажі, виконані переважно аквареллю, не лише джерело естетичної насолоди для глядача — вони змушують подумки порівнювати рукотворні краєвиди художника з тими натуральними пейзажами, які потрапили під техногенні впливи, замислюватися над незворотними змінами, які відбуваються з історичним ландшафтом Українського Степу.

Краєвиди Дерев'янка сприймаються як символи історичного простору, який колись став суворою, зате вільною малою батьківщиною для тих, хто вибрав небезпечну долю козака-січовика, тому в них звучать ледь влови-

мі нотки ностальгії за запорозьким минулим...

Січові клейноди та символіку художник застосовує і в екслібрисах, які створює у різних гравірувальних техніках. Чимало січеславських книголюбів вважають за честь замовити собі лаконічні, проте дуже виразні екслібриси саме Анатолію Дерев'янку, оскільки він завжди закладає в них якусь родзинку або ж “перчинку”, бо часто вирішує мініатюрні композиції з добрим козацьким гумором.

Гумор Анатолія Павловича Дерев'янка відомий багатьом митцям Надпоріжжя — Запоріжжя, та й не тільки їм. Незважаючи на брак здоров'я, яке останнім часом помітно здало свої козацькі позиції, гумору він не втрачає, як і не втрачає сподівань на продовження багатой сюжету січової теми. Січеславці (а до січеславців належить та частина мешканців мегалітичного неолітичного назвою “Дніпропетровськ”, яка не втрачає духовного зв'язку із козацьким минулим краю), очікують від нього нових творчих звершень.

Андрій БУДКЕВИЧ,
журналіст, член НСЖУ

У втілених образах української людини, окрім присутнього там духу україноцентризму, немає “пораженчества” (за Д. Донцовим) навіть у змалюванні полтавських дівчат і жіночок.

Малярство, поезія і музика — це як три складові, як триєдино-нерозлучні сальви у мистецько-культурному обширі. Гнойовий — художник, живопис якого містить у собі й пісенність, й опоезизованість, і народну езотерику. У багатьох українських піснях присутній спокій немінучості й покора долі. Є лише тільки тихий плін води і дівоча коса, слухняна тому плинові.

*Тихо, тихо Дунай воду несе,
А ще тихше дівча косу чеше.*

Так ось чим цінні та специфічні твори Сергія Гнойового! У них немає мотивів покірності долі, відсутності вольових прагнень, навпаки, щедро представлені постаті не зігнутих полтавок, які не скаржаться на важку долю, а долають труднощі, незважаючи ні на що. Чи не тому малярство Гнойового є життєдайним, життєствердним, оптимістичним. Під час різних малярських виставок можна помітити, що перевагу отримують пейзажі й етюди. Може, це теж вияв української настроєвості, яка не хоче поєднувати настрої із вимогами великих композицій? Або, якщо згадаємо типові вистави народних театрів, то що побачимо? На сцені — хлопці, дівчата, лунає кілька жартів, які тонуть у гучному сміхові, трішки ніяковості у словах і рухах, а тоді: “Може, заспіваємо!” І все: і розмова, і дія розчиняються у пісенно-танковій стихії. А придивімося до наших товариств. Чи не подібне у них чогось подібного, чи за співом не приховують незручності у спілкуванні, а може, спів подеколи вбиває гостру думку та не менш гострий дотеп?

Із полотен жанрово-історичних, наповнених психологізмом, мистецькі персонажі Гнойового спілкуються з нами, ведуть мову про стійкість духовну, мужність, благородство... **Українки у творах автора — це полтавські амазонки, які не ніякують, та, може, це й не так.** Усього світові відомо,

«Уся казково-заповітна, з пекельним золотом в очах...»

Спроба прочитання жіночих образів полтавок у малярстві заслуженого художника України Сергія Гнойового

Таємницю, загадковість випромінюють погляди дівчат і молодичь, які наче оживають, та ні, вони живуть на полотнах Сергія Гнойового. Бувають замріяні, замислені, заглиблені у щось своє, жіноче, але ніколи не усміхнені або веселі. Чому? Важко відповісти, та й не потрібно. Як одна з проєкцій декодування, — може, тому, що художник заглиблений у свої думки, помисли, змісти та видіння майбутніх картин. Його роботи, якщо поглянути на них під прицілом “філософсько-історичним”, просто дуже українсько-полтавські. А тематику у чомусь близько до малярства видатних — В. Макаренка і Ф. Гуменюка, але й досить відмінні...

що українки — найвродливіші, а полтавки — гарні вродою особливою, ніби ті князівни, гетьманівни, володарки своєї землі. Саме цим, як на мене, вони не подібні до інших.

А ще герої творів Гнойового несуть у собі пафос степового кордоцентризму, мрійництва, що не протиставляється пафосу інтелекту й стоїцизму. Це один із чудових прикладів поєднання високого стилю і думки в українському малярстві. Великі художні композиції з батальними елементами — це справжні мистецькі знахідки полтавського митця. У його творах що дівчата, що жінки — такі величаві, піднесені, трохи гордовиті. Техніка у Сергія Миколайовича, як і у багатьох видатних художників, на перший погляд, доволі проста. Це те, що називається максимумом виразності при мінімумі художніх засобів.

У психології як науці до складних належить питання характеру одиниці, та ще складніші — характер народу. Чимало дос-

лідників почуваються незручно при зустрічах із проблемою національного характеру. Може, їм у вирішенні цього питання допоможуть митці? Як ще один доказ високої цінності малярських творів — усі його роботи, наче велике епічне полотно про життя українського народу. Він змалював історію людських душ, їхні злети й падіння, певні сумніви, намагається простежити еволюцію українського характеру. Він відносить чесноти українця і українки, які закарбовує пензлем на своїх полотнах, і час не стирає їх із пам'яті... Художник наголошує на етнозберігальній ролі народних традицій у бутті героїв. Пише їх не тільки з романтично-етнографічного боку, а й налаштує нас прихильно до своїх полтавок. Пише так, що не можна цих героїнь не полюбити.

Уявімо, що проходимо залами, де представлені картини Сергія Гнойового. Перша зупинка біля полотна “Прощайте”, 2005 р. На ньому зображена полтавська мати, а руки тримає так, як мати Божа — Оранта у Святий Софії. Вона звертається до нас словами: *Життя — пісок, а клопоти — мов глина. // Печаль не лякайся, моя дитино. // Печаль, мов камінь. Хоч важка до болю. // Над нею водо-*

град — Господь з тобою! (Тетяна Майданович).

Важко не задивитися на полтавку — “Молодицю”, 1997 р., яка звертається до нас: *Але які печальні кольори! // Бо я сама — осіння і печальна... // Летять над нами і кризь нас вітри, // І будиться в душі правічна тайна.* (Наталка Поклад). Душевне замилування, любовання образом сумної панни викликає картина “Селянська панна”, 1995 р., яка, мабуть, не має пари, та є рідні щодо неї поетичні слова: *Стоючи на рушнику біля мене, // Ти став зовсім прозорий... (Ліда Палій).* На полотні “Теплий вечір”, 1999 р., зморена від праці задрімала сільська молодичка, наспився їй сон, а у тому сні отаким речудовим візирцем поезії, молодичка дякує вечірньому сонечку словами Ліни Костенко: *Вечірнє сонце, дякую за день! // Вечірнє сонце, дякую за втому.* Несполучні не поєднуються природи, ті, що возвишені душею, які зорять увись, з тими, у яких занадто приземлені погляди. Написана влітку 2012-го “Диканська мрійниця”, — картина, на яку не варт надто задивлятися, бо довго переслідувати ме диканська вродливість, яка опустила очі додолу — може, під прискіпливими поглядами: *Вся — пелюстково-ранньо-цвітна, // Вся — чебрецево-пізній чад, // Уся — казково-заповітна, // З пекельним золотом в очах.* (Борис Чіп).

Своєрідним фундаментом, езотеричною основою всієї творчості Сергія Гнойового є решетилівська вишивка “білим по білому”, опішнянське гончарство, незримий, але відчутний енергетичний вплив Розритої могили Більського городища, енергетики колишньої гетьманщини, що не вивітрилася остаточно. Рідна пісня, звичаєвість, обрядовість полтавського краю “струменять” із його полотен. Полтавсько-козацькі хутори — на тлі чарівної краси природи, що сусидить своїми краєвидами з містичністю... Взірці національної вдяганки, що притаманні саме цій місцевості, а ще — образи-архетипи полтавок і характерників-полтавців. Чи все це і багато іншого не свідчить про появу полтавської школи живопису?

Микола ЦИМБАЛЮК

Про себе...

— Мої батьки родом із села, в місто поїхали ще майже дітьми шукати долю і просто людську незалежність. Жили в Січеславі (Дніпропетровську) і влітку відправляли мене з сестрою до бабусі Олени. Вона нас чекала, любила. Наші бабусі — мільйони бабусь, бо дідусів або на війні, або на Соловках втрапили, — несли на собі цивілізацію, мудрість села, яку без любові, без серця, без совісті не втямиш.

Ці душевні джерельця — начебто самі по собі, але все у світі пов'язане. Коли малюю, є відчуття присутності прожитого в дитинстві. А дитинство моє було у найріднішому, найкрасивішому селі Тулинці на Київщині й у Січеславі. Безмежно вдячна мамі й татові — за постійної фінансової скрути у мене завжди були фарби, папір, книги...

Не перестаю дивуватися малярству, фантастичному і простому, наче казка, яка створена, щоб увійти, осягнути незбагнений світ. За найпростішими засобами — лінією, кольором, маленькою цяткою — бачу заворожуючу таїну світу. Тому вдячна долі, що дала можливість малювати, бо малярство — це те, що знає більше, ніж митець! Малювання — це та самотність, яка дає можливість мовити, це вихід із замкненого в собі буття у безмежну відкритість, що єднає мене зі світом.

Моє бачення

Перше враження від полотен Ніни Денисової — то малювала дитина. Але це — тільки на мить, бо відразу ж пронизує відчуття надзвичайного, глибокофілософського, особистісного сприйняття художницею навколишнього світу. Споглядаючи її роботи, зовсім по-іншому починаєш дивитися на все довкола, не очима — душею.

У сьомій книзі класичної роботи “Держава” давньогрецького філософа Платона є образ людей, прикутих у печері обличчям до стіни. Усе, що відбувається позаду них, вони бачать як театр тіней, бо джерело світла розташовується за спинами бранців. Одному з них у якийсь мент вдається скинути з себе залізні пута і, обернувшись, він — о! — бачить сонце. Засліплений, сміливець навіпамацьки повертається до товаришів, розповідає про бачене, хоче звільнити й вивести їх з п'їтьми. Прикуті, що звикли до тіней, не ймуть сміливцю віри. “Він — філософ, — вигукнуло цей образ Макс Вебер, — а сонце — це істина науки, яка одна не ганяється за привидами і тінями, а прагне до істинного буття”. Нині лише невелика частка наївних людей може повірити, висловує Вебер, що знання з астрономії, фізики, біології та інших наук можуть пояснити нам сенс навколишнього світу чи хоча б підказати шляхи і напрями пошуку цього “сенсу”. З розвитком наук розширюються (чи віддаляються?) обрії пізнаного.

У прагненні дійти альфи й омеги світу до раціональних експериментів вдавалися не лише науковці, а й митці. Наприклад, до таких художників-експериментаторів належав Леонардо да Вінчі й деякі музиканти-новатори, для яких шлях до істинного мистецтва дорівнює шляху до істинної природи. Фактично вони бачили мистецтво як унікальну науку, а митця (в соціальному розумінні) як лікаря. Що ж, можливо, і наука, і мистецтво зможе, приміром, продовжити біологічне життя, вдосконалити душу людини. Але зрів-

Вихід із замкненого буття

Психологи стверджують, що людина чи не половину своїх знань і уявлень отримує ще дитиною, до шести років. У цей час формується її світогляд: чим більше любові, відчуття свободи, народної мудрості вона вбере у душу, тим самодостатнішою стане в подальшому житті.

Ніна ДЕНИСОВА, відома українська мисткиня, яка торік відсвяткувала ювілей, щедро наділена цим духовним скарбом. І так само щедро віддає дітям, людям багатство своєї душі, неповторну життєву мудрість. Це засвідчила персональна виставка художниці “Інтонанції”, що відкрилася в галереї “АВС-арт”. Її пензель руйнує усталено-раціональне сприйняття довколишнього світу, відкриває куліси архетипної символіки, вводить глядача у світ між небом і землею, звідки лине мелодія безмежжя. Кожна картина — хорал, а її мистецтво — на межі сакрального.

нятися з Богом, збагнути Його “сенс”, напевно, їм не дано...

Денисова належить до художників, які, на мій погляд, не шукають “сенсу” — вони просто бачать світ очима своєї душі.

Картини мисткині не потребують тлумача навіть для ординарного глядача, незважаючи на незвичність і, на перший погляд, утаємниченість зображуваного. Кожен здатен віднайти в них близькі й зрозумілі алегорії, символи й мотиви. Приміром, “Довкола” (2005): концентричні, крапочками-прожилками кола, як на поперечному зрізі рокові кільця дерева, на якому окремі елементи-образи ніби летять, як ангели на образах чи хмарки (чи душі людські?) на чистому небі, ім'я якому — життя.

А який шал почуттів і звуків у її “Скрипальки” (2002)! Здається, то не по страдіварівських струнах

алеї після дощу”. Лиш уважно, не з першого разу, придивившись, бачиш там справді тунель алеї, віття дерев якої закриває нічне світило. Подібним, але не повторюваним стильовим і колористичним рішенням позначені картини “Тополі”, “Смеркає”, “Синь-І” і “Синь-ІІ” (всі 2013).

Кожне з майже тридцяти експонованих полотен Денисової потребує надзвичайно глибокого і цілісного художньо-мистецького і філософського прочитання. Вона не той художник, образотворення якого просте, хоча й природне, воно багате фольклорно-символічним наповненням, яскраво-неповторне у вираженні й потребує розвиненої інтуїції — роботи душі. За всім цим — глибока національна традиція і культура.

Довкола, 2005

бо треба ж якось відреагувати, бо ми — люди творчі й небайдужі. І ось у цьому сучасному світі ми розучилися показувати свої емоції. Той самий художник, який нерідко залежить від ринку чи куратора (нині сучасне мистецтво асоціюється тільки з ринком), перестає бути самим собою. Що ж до пані Ніни, то я подумала: за цих умов вона зробила особистий вибір — вона від того вільна.

У Денисової немає того світу, про який згадала Маричевська на початку, в неї є небо, у неї є земля. Отой простір між небом і землею, і вона тут вільна. Її живопис саме такого рівня — шляхетного, високого, де лінія творить образ і стає сакральною, такий живопис і продукує глядача, який відчуває, усвідомлює свою і світу **неприреченість**. Бо її мистецтво прирікає живопис і нас, глядачів, жити.

Колега по цеху Анатолій Степаненко, який залучив Денисову і до роботи над скульптурою, зізнався, що якби він зайшов на цю виставку і подивився її, не знаючи хто автор, то міг би сказати, що це молода, надзвичайно талановита польська художниця. Чому польська? Тому що Анатолій певний час міг зблизька бачити той світ. Степаненко вразила різноманітність і кількість ідей, творчих вирішень, які використовує художниця. У її картинах органічно поєднуються декоративність і концептуальність.

Про художню енергетику її робіт, про здатність змінювати людей, майже картезіанську, розповіла інша відвідувачка, знайома художниці. Неодноразово вона була свідком, коли до Ніни приходять люди, далекі від мистецтва, нувориші, надзвичайно пихаті. І раптом ця шкарлупа на них тріскається, злітає, і звідти вигулькує нормальна людина, яка починає розмовляти людською, рідною українською мовою, якою в дитинстві колись розмовляла. Жінка була вражена: Денисова, якій притаманні вроджені мудрість і доброта у поєднанні зі шляхетністю, навіть зауваження таким людям із приводу їхньої “какось льогчєй” не робить. Такі люди, спілкуючись із нею, перероджуються чи, точніше сказати, повертаються до самих себе. Ось так побачила й пересвідчилася вона в справжній силі мистецтва, Ніниного мистецтва.

Ігор Остах, экс-депутат кількох скликань Верховної Ради, заходячи в галерею, цей храм мистецтва, звернув увагу на напис при-

вході: “Вільний вхід у відкритий простір українського мистецтва”. Він йому дуже сподобався, а взявши слово, сказав, що це треба розуміти як вхід не у польський (маючи на увазі слова Степаненка), а європейський простір.

— Це український європейський мистецький простір, який не можна уявити без творчості Ніни Денисової, — уточнив він.

Життя звало І. Остаха з художниками Малишками, коли організовувалася виставка “Білі яблуні”, присвячена Бойчуку. Однією з перших представлених робіт була “Яблуня” Ніни Денисової — буйство білих пелюсток у чарунках мережива невидимих ліній весняної мелодії, яка одразу захопила глядацьку увагу. Розповів і про ту безкорисливість і душевну теплоту, з якою художниця відгукнулася на спільний проект, що був присвячений нашим дітям. І щирим словом згадав ще одну іпостась художниці — ілюстрування дитячих книжечок, зокрема, останньої “Де ж та хатка в ангелятка?”, яка була проілюстрована ніби дитячою рукою. Ця книжечка отримала нагороду на Львівському форумі видавців. І тепер, побачивши на виставці серед інших робіт яблуневий цвіт, відчув, що приходить весна, провіщаючи нам свободу...

Запитав я у мисткині

— Ваші картини несуть у собі глибокофілософський зміст. Звідки у Вас таке неймовірно проникливе сприйняття навколишнього світу? Ви ж не філософ...

— Мені здається, що я з дитинства філософ. Думаю, що філософія — це не доля вибраних — науковців, бо філософія була завжди і скрізь, куди не глянь. Наприклад, у моєї бабусі була своя, надзвичайно глибока й оригінальна мудрість. У дитинстві вона казала мені: “Дитинко, чого ти боїшся темноти? Темно — це не страшно!”. — “Як не страшно, — відповідала, — я не можу з хати вийти”. — “Виходь, доно, тебе ніхто не бачить і зла не заподіє... Не бійся, виходь...”.

— Крім бабусиної, народної мудрості, Ви, напевно, знайомі зі світоглядними системами інших, дилемованих філософів?

— Я дуже люблю єврейського філософа Мартіна Бубера, він надзвичайно близький мені. З українських — Памфіла Юркевича з його “філософією серця”. Взагалі традиції української філософської думки, на жаль, ще дуже мало вивчені...

— Але, по-моєму, найбільшими філософами для Вас є діти...

— Звичайно, за своє життя я не раз у цьому переконавалася (*сміється*). Цікаво, що ось цю картину, “Ангел падає у небо”, назвала он та дитина (показує на стрункого юнака), він зараз уже дорослий, маленьким часто бував у мене. Якось каже: “А я вам загадку загадаю: що падає у небо?”. Думаю: “Чому дитина питає: “падає у небо”? Діти — філософи, вони відчувають, що світ не одна земля, що є простір, в який можна впасти. Ангели ж літають тільки в небо — простір, що безмірно більший за нашу коліску. Феноменологія, найсучасніша наша філософія, задовго до Аристотеля й Платона звернулася до людини.

— У Вас ніколи не виникало бажання проілюструвати казку Екзюпері “Маленький принц” або щось із сучасних американських творів для дітей?

— Це для мене якесь далеке, занадто осучаснене розумування. Я не люблю фантастику, бо життя набагато фантастичніше.

Алла Маричевська і Ніна Денисова

летить її смичок, а — по вашій душі; і чуєш, і бачиш це в превалюючих червоно-голубих кольорах. Оголена рука й частина грудей, ритмізовані босі ноженята передають кожній клітині твого тіла шаленство екстазу не просто музики — вічності. Прекрасної, пристрасної і незбагненої...

Денисова неймовірно тонко володіє колористичним рішенням теми. Як правило, чорний колір людину відштовхує, лякає, пригнічує. Хтось бачить це в демонологічних картинах Врубеля. Такого нема у картинах Ніни Михайлівни, де темна барва широкоспектрована — від насиченого до темно-бузкового. Приміром, ліва половина її диптиха “Місячна ніч” (2013), на перший погляд, видається чорним, як вороняче крило, вертикальним прямокутником. На його тлі кілька плям. Кожен, згідно з власною уявою і досвідом, може сказати: “Місячна доріжка у штиль над захмарним морем” або “Місячна ніч на

Друзі про Ніну

Алла Маричевська, директорка галереї тривалий час просила пані Ніну виставитися в “АВС-арт”. І перша думка, яка їй прийшла, коли вже готували експозицію, про модну нині сентенцію, що живопис умер.

— Зрештою, — говорила вона, — у нас кажуть, що багато що вже вмерло: наприклад, наука, особливо філософія, яка зайшла в глухий кут. У філософії зроблені всі понятійні умовисновки, згідно з якими розкрито суть і призначення людини, вирішені проблеми життя, смерті і безсмертя, дійшли висновку, що Бог помер, помер і художник, а ми боремося з історією. Водночас нам постійно бракує часу, який ми нищимо, з яким ми воюємо...

За усім цим втрачається таке поняття, як глядач. Бо ми, кожен сам собі, стає художником, ми “фейсбучимо”, фотографуємо, пишемо романи й повісті, робимо якусь режисуру, ми “лайкаємо”,

Олена КОВАЛЬЧИК,
науковий співробітник
Літературного музею Уласа
Самчука в Рівному

Під такою назвою 10 квітня у Рівненській обласній державній науковій бібліотеці відкрито виставку творчих робіт завідувача Літературного музею Уласа Самчука в Рівному Інни Нагорної.

На виставці представлено упорядковані й видані Інною Нагорною двадцять книг сподвижників видатного письменника-земляка, об'єднаних серією “Бібліотечка Літературного музею Уласа Самчука в Рівному”. Серед них — твори Олени Теліги, Леоніда Мосендза, Ніла Хасевича, Оксани Лятуринської, Олекси Стефановича та інших (твори переважної більшості цих авторів в Україні окремими книгами видано вперше).

А ще представлено художнє оформлення Інни Нагорної до сімдесяти книг письменників Рівненщини. Багатством барв, дотепністю й оригінальністю вирізняються ілюстрації численних книжок для дітей.

«Квітневі мотиви»

Про своєрідний творчий доробок Інни Нагорної говорили письменники Петро Велесик, Лідія Рибенко, Михайло Степанюк, Микола Береза, науковець-філолог Дмитро Кравець, голо-

ва обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка Світлана Ніколіна. Звучала музика композитора Миколи Корейчука, пісні у виконанні заслуженого працівника культури

України співачки Галини Швидків, фортепіанні твори у виконанні Інни Тарчинської та Богдана Корицького.

Спільно з бібліотекарями організатором і ведучою цього літературно-мистецького заходу стала кореспондент Радіо “Свобода” Валентина Романюк.

Під час відкриття виставки “Квітневі мотиви”

Від рослини до людини — таким був шлях Івана Носаля

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

100 років тому, 26 квітня 1913 року, народилася людина, котрій належало стати фундатором народно-цілительства на Волині, а її науково-практичному набутку про лікарські рослини — унікальним явищем у вивченні та застосуванні скарбниць природи. Це Іван Михайлович Носаль. Аби поклонитися світлій пам'яті науковця та цілителя, у місцях, пов'язаних із його іменем, заплановано низку поминально-вшанувальних заходів. Уже відбувся вечір спогадів у Дубні, де Іван Носаль навчався у гімназії. У Рівненському краєзнавчому музеї дослідниця життєпису Носалів Галина Данильчук підготувала виставку про знаменитого травознавця “Кожне ж дерево із плоду свого пізнається...”.

Травознавча наука Іванові Носалю передалася від батька-священника, який вивчав, збирав, сушив лікарські рослини. Іван закінчив аграрно-лісовий факультет Львівського політехнічного інституту, де на “відмінно” захистив дипломну роботу на тему “Популярні серед населення лікарські рослини Волинського воєводства”.

Після закінчення інституту і до кінця свого життя (помер 1996 року) Іван Носаль жив і працював на Рівненщині. Спочатку агрономом Рівненського обласного управління сільського господарства, потім головним агрономом райземвідділу в Клевані, а після закінчення Другої Світової війни — головним агрономом облуправління. Із 1963 року він — на викладацькій роботі.

Та головна справа його життя — травознавство. Ще далекого 1926 року Михайло Андрійович уклав перший рукопис під назвою “Лікарські рослини. Збір, сушка, вирощування, а також їх застосування в медицині та ветеринарії шляхом порад та настанов”. Пізніше Носаль-молдший доопрацював батьків практичний набуток, і 1958-го він побачив світ. Книжка відразу здобула популярність серед людей, які цікавилися травознавством і шукали порятунку у рослинах.

Останнє десятиріччя свого життя Іван Носаль віддав написанню оновленої, доповненої і переосмисленої книги “Від рослини — до людини”, що вийшла в київському видавництві “Веселка” 1995 року і стала енциклопедією рослинного світу України, скарбницею народної мудрості.

Іван Носаль щодо своїх праць про рослини казав так: “Люди добрі, беріть із них те, що доцільне, розумне й корисне вам. Збагачайте, доповнюйте, виправляйте для себе і для людей, в ім'я здоров'я. Однак, виправляючи, прошу, не спотворюйте. Бо сенс науки як такої в тому й полягає: переробивши, перекидати тонни руди, аби знайти реальні, корисні людям самоцвіти й перли. Дорогавказом на цьому шляху мають бути маяки Добра й Істини, мудра народна філософія — жити працею, у злагоді з Богом, природою і людьми. Сам я, до речі, проти забобонного, дрімучого знахарства, ніколи не був байдужим до нього. Мені нестерпна самовпевненість, втаємничення, ствердження панациїності. Справжні травознаї не засекречують своїх знань, а йдуть до людей з відкритим серцем в ім'я їхнього здоров'я”.

Нині ці слова звучать як своєрідний заповіт у стосунках людини з природою.

Пам'ятникові Сидору Воробкевичу бути

Василь СЕЛЕЗІНКА,
член правління Чернівецького
ОО “Просвіти”,
заслужений діяч мистецтв України

У виставковій залі культурного центру Вернісаж, що на вулиці І. Франка в Чернівцях, відбулося засідання муніципальної консультативної ради за участю громадськості міста. Обговорювали проекти майбутньої реконструкції скверу, що через дорогу навпроти університету ім. Ю. Федьковича, де є пам'ятник Сидорові Воробкевичу, а у глибині так званий “попівський” будинок, споруджений у давньому румунському стилі бренковану.

Спершу провели конкурс, у якому взяли участь чернівецькі, львівські та київські архітектори, котрі й посіли перше, друге та п'яте місця. Проекти вивісили в залі для оглядин та обговорення. Перше слово взяв чоловіча, який навіть мови української не знає до пуття. Йому не сподобався жодний проект. Він ратував за те, щоб реконструкція була “в сучасному стилі”. Не знаю, що він мав на увазі, бо конкретних

пропозицій не робив. Це було, так би мовити, на рівні концепції.

Мені, як і решті присутніх, сподобався проект, що посів друге місце, бо в ньому зробили акцент на пам'ятнику, чого нема в інших розробках. Суть реконструкції, на мою думку, має полягати в тому, аби упорядкувати український куточок культури з пам'ятником такої знакової особи, як Сидір Воробкевич. Адже Франко називав його “жайворонком на занедбаній українській ниві буковинської культури”. Він був поетом, прозаїком, драматургом, знаменитим композитором, який писав мелодії до своїх віршів, музику до власних оперет. Він був духовною особою, педагогом, який працював у цьому ж університеті. Кошти на пам'ятник дав викладач університету, письменник Михайло Івасюк, який пишався, що його син Володя (автор пісні “Червона рута”) ріс у районному центрі Кіцмань на тому самому подвір'ї, де колись бігав малим у дворі свого дідуся майбутній композитор і поет Сидір Воробкевич. Він став

класиком культури не тільки українців, а й румунів. Українці співають його пісню “Заграй ми, цигане старий!”, а у румунів ця пісня має назву “Заграй, кобзарю”.

Цей пам'ятник роботи вже покійного скульптора Миколи Лисаківського з гіпсу, недовговічний, з часом почне сипатись, а десь на околиці міста на вулиці С. Воробкевича якийсь благодійник уже поставив точнісінько такий бюст, але вже з металу. Цей факт робить пам'ятник, що в сквері, нібито непотрібним. Мудрагелі вже виношують думку, щоб на цьому ж постаменті поставити бюст комусь іншому, наприклад, депутатові віденського парламенту, першому ректорові університету К. Томашукові (1875—1876 рр.). Але ж пам'ятник К. Томашуку колись уже був у теперішньому парку культури ім. Т. Шевченка, під який він віддав великий шмат власного лісу. Під час війни радянська влада його знищила й на тому місці збудувала велику кам'яну могилу для кількох загиблих генералів. Тепер біля ці-

єї могили побудовано танцмай-данчик. Отже, якщо відновлювати пам'ятник К. Томашукові, то на території парку, на його колишньому, так би мовити, ґрунті.

А пам'ятник Миколи Лисаківського треба виготовити з металу чи граніту і залишити там, де його встановила громадськість. Адже сквер — місце відпочинку студентів університету, а Воробкевич працював у цьому закладі, був другом і порадником Юрія Федьковича, іменем якого і названий цей державний навчальний заклад. Це ж він написав:

*Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
А лиш камінь має.*

Цей вірш колись друкували в шкільних підручниках, на них виховувались тисячі борців за незалежність України. То не можна тепер у байдужих головах виношувати бандитські руйнівні плани. Ці слова варто надрукувати на постаменті, а пам'ятникові Сидору Воробкевичу в скверіку обов'язково бути в центрі уваги.

Дубки для Тарасового гаю

Віктор ТАРАХАН,
Шевченківський національний
заповідник
Фото автора

У Каневі провели Всеукраїнську акцію “Живий пам'ятник природи — Тарасу Шевченку”. Ініціатором акції виступили: Володимир Степанюк — голова Асоціації “Громадянське суспільство” Полтави та його колеги. Саджанці дубків виростили студенти аграрно-економічного коледжу Полтавської аграрної академії.

Представники громадських організацій Полтави, Сум, Запоріжжя, Дніпропетровська, Черкас і Черкаського району, Золотоноші та Золотоніського району, а також Канева висадили 200 дубків.

Приємно було бачити серед учасників акції науковців Миколу Жулинського та Сергія Гальченка.

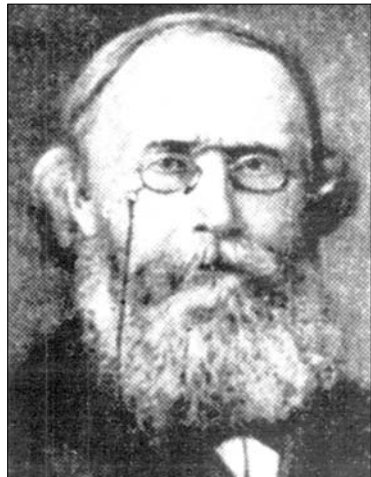

Микола ТКАЧ

Родина Кістяківських

26 березня 2013 року минуло 180 років із дня народження видатного українського науковця у галузі кримінального права, юриста-правника, автора численних праць із кримінального права, історії права та судоустрою в Україні — Олександра Федоровича Кістяківського.

Народився О. Ф. Кістяківський у селі Городище Менського району Чернігівської області. Його дід, Омелян Васильович Кістяківський, був кріпаком петербурзького сенатора, героя штурму Ізмаїла Іллі Андрійовича Безбородька й водночас керував родовим маєтком графа в містечку Стольному, що за 3 км від Городища, а батько — священником Городищенської церкви.

1808 року І. А. Безбородько, навідавшись до свого родового маєтку в Стольному, дав “вільну” кільком хазяйновитим кріпакам, серед яких був і О. В. Кістяківський. 1808 року Кістяківські купили місце в Стольному на Зубрівській вулиці й збудували будинок на чотири кімнати. 1810 року Омелян Васильович помер, залишивши дворічного сина Федора на виховання дружині. Певний час вони жили в Стольному. А після того як Федір, закінчивши Чернігівську духовну семінарію, одружився на доньці священика з сусіднього села Городище Ярині Ясминській і тесть передав зятеві свою парафію — тамтешню Миколаївську церкву, переїхали до Городища. Молода сім'я завела господарство, садок, згодом придбали млин і пасіку. Народили дітей. У своїй хаті влаштували школу для селянських дітей, у якій отець Федір безкоштовно навчав грамоти та Закону Божого. Тут же вчилися й діти отця Федора.

Родина Кістяківських — численна плеяда кількох поколінь талановитих науковців у різних галузях знань. Олександр Федорович — піонер української правової науки. Юристом був також його брат Павло Федорович, який ще студентом київського університету св. Володимира 1871 року отримав ступінь кандидата законодавства з видачею диплома. Інший брат Микола Кістяківський працював священником у селі Го-

родище. Брати Федір і Василь Кістяківські присвятили себе медицині. О. Ф. Кістяківський вступив на юридичний факультет Київського університету святого Володимира 1853 року. По його закінченні кілька років перебував на службі в державних установах Санкт-Петербурга. А після того, як 1863 року склав іспити на кандидата права, знову повернувся до Києва. І почав викладати в університеті святого Володимира. Тут 1867 року захистив магістерську дисертацію, що відома як його наукова праця “Дослідження смертної кари”. Саме вона стала поштовхом для російського письменника Ф. М. Достоєвського, який написав “Преступление и наказание”. Ця праця актуальна й нині. Потім — докторська дисертація, професорська “мантія”. Згодом його обирають почесним членом Санкт-Петербурзького й Московського університетів, Московського юридичного товариства, дійсним членом Товариства любителів природознавства, антропології і етнографії при Московському університеті, членом-кореспондентом Відділу Імператорського

Делегація представників Чернігівського земляцтва, Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, Менської адміністрації та родичів Кістяківських біля Миколаївської церкви в селі Городище

Російського географічного товариства. Поряд із професійною, О. Ф. Кістяківський займається також громадською і культурною діяльністю, яка часто ставала для нього причиною неприємностей по службі. Зокрема він був помічником редактора журналу “Основа”. Також стає активним членом “Старої Громади”, що впродовж чотирьох десятиліть була хранителькою українських традицій, а також членом історичного товариства Нестора-літописця. Близько сходиться з багатьма відомими громадськими й культурними діячами. Зокрема О. Русовим, П. Чубинським, В. Антоновичем. З останніми двома О. Ф. Кістяківський мав родинні зв'язки: його дружина Олександра (Леся Міхель) була рідною сестрою дружини В. Антоновича Варвари (Міхель) і двоюрідною сестрою П. Чубинського. Крім того, В. Антонович був хрещеним батьком його другого сина Богдана Кістяківського.

В майбутньому — видатного правника-соціолога й філософа права, “віховця”, дійсного члена ВУАН, професора Київського університету, що підписував свої наукові статті псевдонімом “Українець”. А старший син О. Ф. Кістяківського Володимир — видатний фізико-хімік, засновник сучасної вітчизняної електрохімії, засновник та один із перших академіків Української академії наук, дійсний член ВУАН та АН СРСР, професор Ленінградського політехнічного інституту. Син Ігор Кістяківський — правник-цивіліст і державний діяч, міністр внутрішніх справ України за Павла Скоропадського. Саме три брати Кістяківські: Ігор, Володимир, Богдан разом із Володимиром Вернадським заклали фундамент ВУАН і стали її першими дійсними членами. Син Юлій — учений-юрист. Племянниця Наталя Павлівна Кістяківська (донька Павла Кістяківського) — український літературознавець, позаштатний співробітник Комісії українського письменства ВУАН. Онук Юрій Богданович — видатний фізико-хімік, член Американської національної АН, професор Гарвардського університету, член Американського комітету національної оборони (1944—1945), керівник відділу вибухових речовин атомних лабораторій у Лос-Аламосі та дорадник американського президента Ейзенхауера у справах науки і технологій, його дослідження і відкриття в галузях кінетики реакцій у газовій фазі, структури поліатомних молекул, термохімії органічних сполук, особливостей детонаційних хвиль стали цеглинами фундаменту світової науки. Внук Олександр Богданович — доктор біології, професор Київського університету імені Т. Г. Шевченка (у Києві живе дружина Олександра Богдановича — Ірина та правнучка Василя Федоровича Кістяківського — Тетяна).

Перебуваючи у колі відомих діячів української історії та культури, О. Ф. Кістяківський сформував у

собі стійкий світогляд із твердими переконаннями, що ґрунтувалися на засадах національної свідомості та гуманістично-філософських вчень. На його думку, український науковець, інтелігент на ту пору природно не міг бути не націоналістом, якщо вважав себе українцем. О. Ф. Кістяківський активно долучився до складання Програми вивчення народних юридичних звичаїв. Він також залишив чималий спадок досліджень народної звичаєвості. Зокрема цікава його праця “До питання про цензуру

звичаїв у народі”. Але найціннішою і найвідомішою з-поміж цих праць є зібраний, систематизований і вперше виданий ним 1879 року збірник законів і правил судового устрою під загальною назвою “Права, за якими судиться малоросійський народ”; тих законів і правил, які були чинними в першій половині XVII століття на Лівобережній Україні і які нині є видатною пам'яткою української культури.

Усталеність власних поглядів О. Ф. Кістяківський встиг передати й своїм дітям, які вчилися у другій київській гімназії. Це позначилося й на їхній долі. Старший син Володимир після студентських політичних заворушень 1884 року опинився серед тих студентів, котрих виключили з університету. Він був змушений їхати за межі України. І 1885 року став першокурсником фізико-математичного факультету Санкт-Петербурзького університету, одним із кращих учнів Д. Менделєєва. А коли в Україні зажеврили перші ознаки державотворення, Володимир Кістяківський у червні 1918 року, долаючи перепони й труднощі, дістається до Києва та бере участь у створенні Української академії наук, а в листопаді стає одним із перших академіків. Він організовує й очолює при академії хіміко-технічну комісію. Активно й плідно працює. Але політичні події змушують його покинути рідну землю.

Меншого сина Богдана за організацію гуртка, на якому обговорювалися перспективи та засади самостійної України, виключили ще з сьомого класу другої київської гімназії. І матері з величезними труднощами вдалося влаштувати його до чернігівської гімназії (батька на той час уже не було). Але й тут йому не пощастило. Його не атестували. І він змушений був складати іспити за восьмий

клас при ревелівській Олександрівській гімназії. А коли 1888 року вступив на історико-філологічний факультет Київського університету святого Володимира, то 1889 року його знову виключили з університету. Цього разу — за поїздку на Галичину, де у Львові разом із товаришами, Іваном Франком і Михайлом Павликом його заарештували і зарахували до осіб, пов'язаних із революційною діяльністю. Після цього Богдан був змушений їхати за межі України до Дерпта, де вступає на юридичний факультет тамтешнього університету. Але й тут його арештовують за революційні погляди й виключають з університету. Далі — університети Берліна, Страсбурга, Гейдельберга. Потім переїжджає до Москви, де обіймає посаду приват-доцента в університеті. Тут він разом із відомими сьгодні філософами (М. Бердяєв, М. Булгаков, П. Струве, М. Гершензон, С. Франк, О. Ізгоев) бере

Б. О. Кістяківський з дітьми: Олександром (ліворуч) та Юрієм (праворуч)

участь у підготовці книжки “Віхи”. Статтю з “Віх” Б. Кістяківський включив до своєї книги “Соціальні науки і право”. У лютому 1917 року він захищає на її основі докторську дисертацію в Київському університеті. Очолює тут кафедру, обирається професором права і стає деканом юридичного факультету. Бере участь в організації Української академії наук та реформуваних вищої освіти і наукових закладів України. Але політичні події змушують його покинути Україну. Він виїжджає спочатку до Ростова, а звідти до

Катеринодара, залишивши сім'ю в Києві. У Катеринодарі (Краснодарі) Богдана Кістяківського обрали професором Політехніки. Але працював недовго. 29.04.1920 року після операції з видалення каменів із нирок він помирає. Там і похований.

Не сприйняв більшовицького перевороту і внук О. Ф. Кістяківського Юрій Богданович Кістяківський. Після жорстоких визвольних змагань, кидає зброю і вирушає до Берліна. Там вступає до університету. А далі дорога веде його до США, де і сходить його світова зірка.

За радянської влади на родину Кістяківських накинута тінь забуття й замовчування. На жаль, досі немає належного пошанування цій могутній талантами українській родині. 1919 року Українська академія наук заснувала премію імені Олександра Федоровича Кістяківського на відзначення наукових праць із звичаєвого права та чинного законодавства. Чому б її не відродити? Або запровадити іменну студентську стипендію. Немає у Києві й вулиці його імені. Хоч по вулиці Горького 14-б стоїть старовинний будинок, у якому свого часу мешкала сім'я Олександра Федоровича Кістяківського, та на ньому немає меморіальної дошки. Є й могила О. Ф. Кістяківського з пам'ятником великому вченому на старих ділянках Байкового кладовища. А поряд могили двох його братів, дружини, дітей і внуків. А в селі Городищі на Чернігівщині догніває під дощами старовинна козацька церква 1763 року, в якій 23 роки служив батько О. Ф. Кістяківського і яку академік Григорій Никоневич Логвин вважав шедевром архітектури світового рівня.

То коли ж ми належно пошануємо цю унікальну українську родину?! Хіба це не справа національної гідності?!

Іван ЮЩУК,
професор Київського міжнародного університету

Досвід і хист Олександра Мушкудіані

З Олександром Несторовичем Мушкудіані я познайомився понад п'ятнадцять років тому. Був на його вступній лекції зі світової літератури в шойно створеному Міжнародному інституті лінгвістики і права (тепер це Київський міжнародний університет). Лекцію Олександр Несторович читав гарною українською мовою і вільно ширяв по закономірностях розвитку світових літератур, не обминаючи й української.

І досі ми працюємо разом, і зустрічаємося раз по раз, і обмінюємося думками, однаково нам болить доля України і майбутнє Грузії.

Так, Олександр Несторович грузин, а якщо точніше — сван. Свани — етнографічна група грузинів, яка живе у Сванетії — районі в північно-західній частині Грузії. Цей всуціль гористий край із півночі й сходу облямовує Головний Кавказський хребет, а з півдня замикає Сванетський хребет. Історія мужнього й волелюбного народу сванів викликає захоплення. Їх усього кілька десят тисяч, але вони свято бережуть свою мову, свої звичаї. Свани ніколи ніким не були завойовані й ніколи нікого не завойовували. Сванетію, незважаючи на не дуже комфортні природні умови, називають грузинським раєм. І ще — країною тисяч башт: чи не кожен рід тут має свою міцну неприступну башту, у якій завжди можна врятуватися від непрошених гостей.

Один із перших українських авторів про Грузію художник і письменник Корніло Устиянович у книзі "Кавказ. Етнографічно-історична розвідка" (Львів, 1902) писав: "А суть свани, або сванети, народ престарий, говорять на якісь праархаїчним наріччя грузинської мови. Діляться вони на князівських і вольних сванів. Останні ношею своєю нагадують українців". До речі, серед сванів існує переказ, що до них десь наприкінці XVIII століття прибилася ватага "божих людей" — зі жмутком довгого волосся на голій голові — й залишилися тут. Олександр Мушкудіані вважає, що то були запорозькі козаки, які шукали притулку після того, як Катерина II 1775 року зруйнувала Запорізьку Січ.

Олександр Несторович народився в цьому гірському краї, у столиці Сванетії містечку Местіа 22 квітня 1938 року, коли на південних схилах гір буяла зелень, а в садах наливалися соком плоди. Але життєвий шлях йому випав не такий весняний.

Мати померла, коли йому було одинадцять років, батько теж, коли хлопцеві ледь минуло сімнадцять, з ним залишилися ще троє менших братів. Сиріт хотіли віддати до дитячого будинку, але найстарший вирішив їх доглянути сам. І доглянув. Закінчивши на відмінно школу, пішов працювати на шахту, працював заповзятю, бо невдовзі став прохідником шостого розряду.

У 21 рік забрали до армії, не зглянувшись на те, що він був власне опікуном неповнолітніх братів. Служив два роки в Україні на Вінниччині у Вапнярці. Це невелике містечко серед річчини. І чимось подібне, і чимось зовсім відмінне від його рідного. Але людина до всього звикає, і Олександр Мушкудіані не тільки звик

ся без участі Олександра Мушкудіані.

Після закінчення Київського педагогічного інституту Олександр Мушкудіані дістав направлення на роботу в редакцію Грузинського радіо й телебачення по Абхазії (Сванетія межує з Абхазією). Тут набув і журналістського, і життєвого досвіду. Але невдовзі повертається в Україну — серцем притис до неї — і вступає до аспірантури в alma mater зі спеціальності "Сучасна українська література". В аспірантурі не витрачає марно часу: з головою поринає в історію нової української літератури, не минаючи "ані титли, ніже тії коми" — все його цікавить, і все вбирає, все фіксує його феноменальна пам'ять.

Захистив кандидатську дисертацію "Грузинсько-українські літературні зв'язки 20—30-х років ХХ ст." Працює якийсь час науковим редактором в Українській Радянській Енциклопедії, а згодом переходить на роботу в Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. За 23 роки роботи тут він пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу, захистив докторську дисертацію "Роль перекладу в грузинсько-українських літературних взаєминах". Із 1966 року й досі працює професором у Міжнародному інституті лінгвістики і права, тепер — Київському міжнародному університеті: завідує кафедрою української та світової культур і літератур, викладає літератури народів Сходу, історію української журналістики, зарубіжну журналістику. І вчить українських студентів шанобливого ставлення до рідної мови й культури.

Олександр Несторович любить цитувати студентам свого улюбленого письменника Константіне Гамсахурдіа: "Чим була б грецька мова без Гомера? Італійська — до Данте була такою ж проблематичною, як і українська до Шевченка. Німецькою мовою навіть сама німецька аристократія цуралася розмовляти, доки Гете і Шиллер не відродили її на нову силу. Сам Фрідріх Великий, основоположник німецької нації, розмовляв і писав французькою та латинською, бо в його часи були переконані, що німецька мова не здатна відтворювати високі матерії". Тепер ці мови шановані й великі: хто себе шанує, того й люди шанують.

У науковому й творчому доробку Олександра Мушкудіані низка монографій, багато статей і чимало перекладів і з української мови на грузинську, і з грузинської на українську. Зупинюся лише на найважливіших, тих, що стосуються українсько-грузинських зв'язків.

Переді мною монографія "З історії українсько-грузинських літературно-культурних взаємин XIX—початку ХХ ст." (Наукова думка, 1986). У ній стисло висвітлено історію і стан української та грузинської літератур під російським окупаційним пресом: у Грузії, як і в Україні, російський царизм проводив русифікаторську політику, а з 1882 року в школах Грузії було повністю за-

боронено грузинську мову. Зрозуміло, що літературно-культурні контакти між поневоленими народами сприяли їхній національно-визвольній боротьбі. У монографії скрупульозно зібрано відомості про поширення творів українських письменників у Грузії і грузинських в Україні: тут названо чи не всі українські й грузинські періодичні й неперіодичні видання того часу й імена понад півтисячі діячів культури обох народів, причетних до українсько-грузинських культурних взаємин.

Друга така ж ґрунтовна монографія — "Грузинська світлиця Івана Франка" (Київський міжнародний університет, 2006). Відзначивши надзвичайну революціонізацію силу творів великого українця, Олександр Мушкудіані зіставляє його творчість із творчістю такого ж велетня грузинської літератури Іллі Чавчавадзе і доходить висновку про спорідненість їхніх душ (так і називається один із розділів дослідження). Іван Франко жваво цікавився культурним життям у Грузії (про це свідчить низка книг Франкової бібліотеки, його праці й висловлювання), а в Грузії цікавився творчістю великого українського письменника — спочатку його соціальною прозою, а потім поезією, зокрема й глибоко філософською й високопатріотичною поемою "Мойсей".

Надзвичайно цінна праця Олександра Мушкудіані "Симфонія грузинської Шевченкіани: Бібліографічний покажчик" (Київський міжнародний університет, 2009) — нараховує близько тисячі позицій. Справді, коли розглядаєш, як навально зростає інтерес грузинів до особи й поезії Тараса Шевченка, з'являється відчуття, ніби чуєш крещендо ходи історії: "Кавказ" грузинською мовою перекладено шість разів, "Заповіт" — шістнадцять. Є й інші твори, перекладені грузинською по кілька разів. Це якщо

враховувати здійснених Олександром Несторовичем і готових до друку перекладів майже всіх ліричних творів Тараса Шевченка та, звичайно ж, поеми "Кавказ".

Щодо перекладу Шевченка Олександром Мушкудіані, то не сумніваюся, що він зроблений на високому рівні (грузинської мови я не знаю): Шевченко близький йому і своїм життям, і своєю безмежною любов'ю до рідної країни. Олександр Несторович так само пізнав неволю: 1992 року, коли він навідався додому, абхазські повстанці понад місяць тримали його в полоні, морячи голодом і погрожуючи розстрілом. До всього, й прізвище в нього так само пов'язане з трудовою діяльністю: Мушкудіані грузинською означає те саме, що й наше Коваленко. Але найважливіше те, що в нього є великий перекладацький досвід і хист.

Грузинською мовою Олександр Несторович переклав низку творів І. Франка, Лесі Українки, В. Стефаніка, О. Гриневича. Набагато більший у нього перекладацький доробок українською мовою з грузинської літератури: "Пам'ятки давньогрузинської літератури (V—X ст.)", "Сванські народні пісні", "Грузинські народні казки", новели, повісті, романи І. Чавчавадзе, К. Гамсахурдіа, Н. Думбадзе, Н. Хундадзе, А. Гасвіані, Г. Дочанашвілі, Т. Бібілурі, Н. Лордкіпанідзе, Ш. Арагівіспірелі, Д. Чонкадзе, А. Ардазіані, А. Гасвіані та ін. До цього слід додати праці, присвячені літературі Сходу.

Але підсумки творчого шляху Олександра Мушкудіані робити ще рано. Він ось має закінчити перекладознавчий словник, дослідження "За горами гори..." про сприйняття Шевченка в Грузії, ще не перекладена грузинською мовою Леся Українка. Тож козацького здоров'я і творчої снаги, дорогий побратиме!

З любов'ю до слова

Микола НЕСТЕРЧУК,
відповідальний секретар ВУТ "Просвіта"

Упродовж багатьох років журналістка Українського Національного радіо Наталка Бондарчук несе пристрасне українське слово людям. Її інформації наповнені теплом і любов'ю до України, до нашої культури, історії, традицій і звичаїв.

За активну просвітницьку роботу, вагомий внесок у розвиток української культури, самовіддану працю на теренах утвердження української державності 2011 року нагороджена медаллю "Будівничий України".

Наталка Бондарчук народилася в Києві. Навчалася у Київській середній школі № 115. Із відзнакою закінчила редакторський факультет Українського поліграфічного інституту ім. І. Федорова — нині Львівська академія друкарства. Трудовий шлях розпочала асистентом режисера на Українському телебаченні.

Із 1988 року постійно працює на Українському радіо: редактором, старшим редактором, а нині — спеціальним кореспондентом

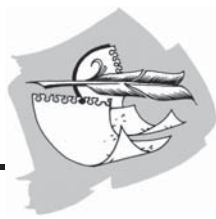
Головної редакції інформації Національної радіокомпанії України. Усі 20 років веде тему культури, освіти, просвітництва та духовного відродження.

Вірші почала писати у 8 років. Була членом київських літературних гуртків: "Гроно" (під керівництвом Віктора Терена) та "Марія". Друкувалася в журналах "Україна", "Українська культура", "Жінка", в альманаху "Боян", у газеті "Літературна Україна" та інших українських і зарубіжних виданнях. Поезії Наталки Бондарчук увійшли до книги "Антологія поетів Київщини" (2007 р.), виданої під патронатом Київської обласної державної адміністрації та її голови Віри Ульянченко з нагоди 75-річчя Київської області.

Автор 4-х поетичних книг: "Катарсис" (1992), "Поклала юність на оltар" (1998), "Серпень" (2003), "Білий янгол" (2006).

Нагороджена почесною відзнакою Київського міського голови, почесною відзнакою Українського фонду культури "За подвижництво в культурі", почесною медаллю Міністерства культури і мистецтв України "За досягнення у розвитку культури і мистецтва", Грамотою Верховної Ради України (2006). Член Національної спілки письменників України.

"Просвіта" щиро вітає Наталію Бондарчук із ювілеєм!

15 квітня Віктор Корж відзначив своє 75-річчя. Не було пишних промов і дорогоцінних подарунків, ювілейна зала не відлунувала вітальними оплесками й вигуками, не сяяла розпашілими юними обличчями і закоханими очима дівчат, які люблять поетів і поезію. Ось уже кілька років важка хвороба тримає Віктора Федоровича в своїх межах і тільки телефон доносить до нього голоси тих, хто були його літстудійцями, працювали з ним, запам'ятовували неповторні виступи, домагалися автографів на збірках його поезій, слухали його лекції з кафебри української літератури Дніпропетровського національного університету... Ні, не подумайте, що Віктор Корж поза реаліями життя. Вони, жорстокі й невідступні, бомбардують його так само, як і в далекому підвоєнному дитинстві чи в ті дні, коли від нього вимагали каяття за “ідеологічно не витриманий” виступ на V письменницькому з'їзді (1966 р.), де він відважився сказати про невідступну русифікацію свого рідного міста на Дніпрі.

Як і кожне життя, його життєвий шлях має свої вприви і простори, тож і сьогодні знайдуться ті, хто йому

зможе чимось дорікнути. Але! Віктор Корж живе за великим рахунком Поета — за все заплачено віршами, серцем, душею, розмислами, осяннями, гірким усміхом, невидимою світові сльозою. Як зазначав Дмитро Павличко, “давно і небезпідставно Віктор Корж зарахований до плеяди сучасних українських найцікавіших і найширших поетів”. Від себе додам — плеяди, яка сяяла в небі України-шістдесятниці (вираз В. Коржа) і не стільки переймалася власним світінням, як підсилювала сяйво зірок першої величини: мабуть, саме у Віктора Коржа знайдеться найбільше поезій, присвячених Миколі Вінграновському, Івану Драчу, Борису Олійнику, Олесю Гончару, Павлу Загребельному... Не лише пієтет до голосних імен і дружні поривання водили його пером. Це була потреба відчуття сильного плеча, тягlosti покоління, потреба великого кола українського слова. Надто жорстким було сильце гордовитого всеозного промислового міста, яке все ж — і від цього нікуди не подінешся — залишалося українською провінцією, попри славу спадщину Д. Яворницького

та з'яву оперного театру. Кілька десятиріч тому в Дніпропетровську майже кожен, хто починав свої літературні студії, рано чи пізно приходив до Коржа. З його літстудії та з його редакторського підпису в “Промені” на книжках молодих авторів висувалася добра половина обласної письменницької спілки. І за це Віктору Федоровичу справді вдячні люди, які пам'ятають уроки української поезії від Коржа. Спасибі!

Колись молодий поет Віктор Корж писав: “Ще не дожив до мемуарних днів...” Дякувати Богові — дожив. Без лукавства, гордині самовищення, в тому граду-сі гідності, який притаманний людям степу. І написав свою Книгу — книгу долі, книгу життя, де заплелися в одно здобутки і втрати, але не втрачені правда і честь. І ще є час побратимам Віктора Коржа воздати йому належне, пошанувати те, що дали йому українська земля, український талант і талан.

Будьмо, Поете! Правда і честь велять жити!

Любов ГОЛОТА

Поволі-поволі з поля йду —
аж туманіє зір...
Студія запису погляду —
цей мовчазний папір.
Точний малюнок спогаду
барвою слова сія...
Студія запису погляду —
тиха кімната моя.
Очі учились змолоду
правди шукати слід...
Студія запису погляду —
весь неозорий світ.
З літами зіркіше бачиться,
хоч напливає дим, —
аж неуважність пробачиться
поспіх мій молодий.
Поволі-поволі з поля йду —
стежка без вороття...
Студія запису погляду —
мить і усе життя.

Очима я схожий на матір,
а поглядом — на батька...
Мама про це казала
давно, коли я ще ріс...

Батько з любов'ю дивився
на степ, на шляхи далекі,
на добрі людські обличчя,
на річку, сади і дітей,
а ще він умів не ховати
свій погляд, дивився прямо,
не нишпорив очима,
не опускав їх додолу...

Як хочу, і справді, уміти
дивитися так, як батько!

Досі мене пильнує
далекий батьковий погляд —
ще з довоєнних літ...
Може, моїми очима
він кризь сліпий чорнозем
дивиться не надивиться
на цей неповторний світ?..

“Журба, печаль, скорбота, туга,
сум...” —
синонімічний ряд, як древній рід,
в нім закарбована історія народу...

Народе мій, сьогоднішнім життям
помнож для всіх прийдешніх поколінь
родину осяйного слова “радість”!

Там, на горі, горить шипшина
холодним полум'ям блідим,
там, на горі, весна лишила
одпалених див сліди.

Там, на горі, — світлиця горлиць,
прозорих туркотань струмки,
там, на горі, німіє горе
в прощальнім маєві руки.

Віктор КОРЖ: «Я обрав би сьогодні стилет»

Там, на горі, найтяжче небо
і найсурмливіші вітри...
Шипшина — спомином про тебе —
на чорний шлях біжить з гори...

Досвід

Де очі ті — юначі, пильні? —
в них сивий досвід задрімав,
лиш думи б'ються, наче півні,
по молодості, задарма...
І зірка котиться найвища,
і зимно хмуриться чоло,
і не дивуєшся — навіщо,
навіщо все оце було?
Любов і слава, і неслава,
і нелюбов, і каяття...
Яка глибока і лукава,
заблукана ріка життя!
І справедливість в тому вища,
що ти — маленьке джерело —
не подивуєшся: навіщо,
навіщо все оце було?

Притча про любов

Він був дивак, він якимось жив осібно,
нічого ні від кого не жадав,
вже йому скроні висвітлювали срібно,
жував годинник дні його жадібно,
та він банкет той мирно споглядав.

Йому казали: “Бісер мечуть дрібно,
марнота слів душі не потрясе,
та ти заходь, бо, може, що потрібно...”
А він зітхав: “А що мені потрібно? —
ви любите мене — оце і все!”
Та як це так — нічого не потрібно? —
у затінку, гляди, й життя майне...
Повірте, що нічого не потрібно,
крім відчуття: ви любите мене...
...У тихім сні він чув суворий голос:
“Прокинься, воскреси забуту гордість,
любов'ю й смертю саму перемагають,
за неї платять дорого — життям!

Її не просять слізю, не благають,
любов'ю нагороджують, затам!..”

На ранок він щемливий сумнів втішив,
примарливе видіння погасив:
“То був не я... То, мабуть, був хтось інший,
любові я ніколи не просив,
любові я ніколи
не просив... Любіві
я ніколи не просив...”

Падіння душі як падіння Ікара

Волю здобувши жадану, страждань перейшовши
межу,
забувши притулки жебрацькі, де я рани гоїв,
“Волі дайте мені, дайте волі мені! — кажу, —
волі дайте — і золотої, і дорогої...”

“Волі мало мені, — кричу, — мало волі мені!” —
я на волі про волю, немов у пустелі, волаю,
я — зернина на жорнах у галактичним млині
борошном стаю, прахом стаю, знак погібелі не
подолаю.

Волею впились, волею п'яний, про волю кричу,
волі не чую в собі, в жодній зболілій клітині,
то ж бо і є, що в клітині... Сурма німа сурмачу —
слово моє звідчайне вже рівнозначне латині.

Холодом-голодом зморені, любим жертвовний
жест,
дарственне, не здобує в поті чола серед поля...
Гомо гоміні люпус ест!* —
дика вона, кровожерна, земна наша воля...

Біологічні ґрати душу катують живу,
тіло — в'язниця духу, тілесне гнітить небесне...
“Волі дайте мені, — реву, — бо всі ґрати
порву!” —
згине душа неприкаяна, згине і не воскресне.
Тихо згоряє у небі зоряний мій зодіак,
небесне моє поривання, неначе Господня кара,
“Волі дайте мені!” — згубившись між зодіак,
гукаю і стрімко падаю важкою тінню Ікара.

Так і впаду на асфальті... Іржавий металобрухт
мене, мов магнітом, тягне із божевільної ночі...
Чого тобі, чоловіче? — подив скипить навкруг.
Волі дайте мені! — заплющу навіки очі.

Сповите кривавими крилами зблимне інобуття,
випірне з лютого мороку якийсь неймовірний
берег...

Останнє, що я почую, — холодне чийсь співчуття:
“Якийсь божевільний, мабуть...
Отак оберберивсь!”

* Людина людині — вовк (лат.)

Ілюзій про себе не мав,
отож й побиватись не мушу,
журба обступила німа
мою неприкаяну душу,
що все якимось зовсім не так,
як мріялось, як сподівалось,
і сила згубилась в літах,
і воля кудись подівалась...

Під віршами дат не писав,
бо в класики я не мітив,
писав, як моливсь небесам,
зі страху в житті оніміти,
і в тому увесь парадокс,
що марне лет літ переймати...
Лишився б один рядок! —
і то не про себе — про Матір!

Варіація на тему двох епіграфів

Стиллет чи стилос?

Є. Маланюк

І пішов я тоді до Петлюри,
Бо у мене штанів не було...

В. Сосюра

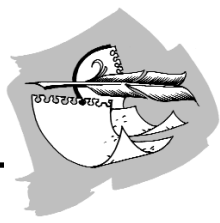
Не така Україна, як снилось,
Підтяли її зоряний злет.
Був би вибір — стилет
чи стилос? —
Я обрав би сьогодні стилет.

Засіяла надія і згасла,
Все наосліп пішло, навмання,
Спритно вкрадені
праведні гасла.
На очах серед білого дня.

Ті, що нам каламутили долю,
Патріоти найперші тепер,
Лють лукаві промови медові,
Тчуть шоків програми химер.

Містечкові колишні бонзи
Ідеали змінили й смаки,
Наче з давнього віку бронзи
Перейшли в золоті віки...

Новозлодії номенклатури
З комуністів пішли у пани...
Я б сьогодні пішов
до Петлюри,
Хоч і маю ще путні штани...

Олесь ДОРІЧЕНКО

Торонтський щоденник

...Не знаю, чи маю право зневажати тих елітарних хохлів, що без будь-яких переслідувань чи гонінь покидають рідну землю, шукаючи сумнівних благ і статків. Ох і багато їх є! Та не про них моя оповідь, а про тих самовідданих патріотів, що не згинаючись, служили ідеалам України.

ченко читав свої поезії, а після того гості "Козуба" ставили йому питання і обговорювали його твори.

...На його поезіях виразно позначився вплив Ол. Олесь, якого твори він дуже любить. Хоч Олесь Доріченко й молодий поет, але в його творчості відчувається власний поетичний голос. Його поезія безпретензійна, але просякнута ніжною любов'ю до людей, до України.

Олесь Доріченко почав свою освіту в російській школі, але українську мову знає і любить, і, як бачимо, став українським, а не російським поетом.

Часопис "Українські Вісті", 22—29 жовтня 1967 року

...Це вже шостий раз українці м. Торонто (Канада) мали змогу ближче познайомитися з нашими земляками, які творять українську культуру на Батьківщині. З першими двома авторськими вечорами виступили Віталій Коротич; група туристів, в склад якої входили діячі української культури і керівником якої був письменник Іван Гайдаєнко; Д. Павличко й І. Драч, а дещо пізніше — молодий і досить здібний диригент Ю. Луців.

Вечір і сама зустріч з поетом — цілком випадкова. Він один із солістів хору ім. Г. Верьовки. Отож при зустрічі з ним він і погодився виступити з читанням власних творів...

...Він прочитав своїх віршів більше десятка, які присутні прослухали із задоволенням. Зрозуміло, що з тих прослуханих поезій найцінніше це те, і це головне, що автор віршів знає, що і для кого він пише. Тематика і зміст вірша поєднані. Відчувається філософська індивідуальність, свіжість. І це вже добра ознака творчості поета...

Перед від'їздом на гастролі до Канади я зустрівся з Борисом Дмитровичем Антоненком-Давидовичем і при розмові він попросив мене зустрітись й передати вітання від нього Петрові Кравчуку, з яким він мав зустріч у Києві і залишився задоволений його позицією щодо національного

питання. У телефонній розмові з Петром Кравчуком у Торонто я передав йому вітання від Бориса Дмитровича, і він забажав негайно зустрітись зі мною, яка й відбулася після мого авторського вечора у його просторому торонтському будинку. Під час зустрічі він зажадав бесіди віч-на-віч. Довелося залишити мого друга Степана Ганжу у передпокої, усамітнівшись у кабінеті Петра Кравчука на добрі дві години.

Він мов сповідався мені, як йому замиливали очі в Україні, як дурили канадську делегацію, очолювану ним, — про вручення ним заяви секретареві ЦК Скабі, в якій йшлося про катастрофічний стан української мови, політичні переслідування українських інтелектуалів та багато-багато іншого. А ще розповів обурливий факт: коли він з'явився раніше зазначеного часу на українське радіо, а там поспішали змінити російські написи й оголошення на українські, він запитав навіщо, то вони, мабуть, прийняли його за свого, відповівши, що начальство їм наказало зробити заміну до приходу канадських націоналістів. Це переповнило чашу терпіння Петра Ільовича. Він же й сам те робив усе своє свідоме життя на догоду радянським партбосам: розвінчував підступні дії зарубіжного націоналістичного охвістя. Його ж зброєю його й побито! А ще він з обуренням розповідав про ті факти, що йому нещодавно відкрилися: про трагічну долю Мирослава Ірчана та інших мучеників радянської системи. Наостанок нашої зустрічі просив передати низький уклін Антоненку-Давидовичу і запевнити його, що він завжди пам'ятатиме про їхню відверту розмову.

У моїх спогадах немає послідовності, як і не було її під час зустрічей і розмов, але все відбувалося щиро й зворушливо та все ж випадково, як і більшість жит-

Олесь Доріченко. Монреаль 1967 р.

машині нас п'ятеро: Степан Ганжа, господар, до якого ми прямуємо, він же за кермом, Леонід Молодожанин (автор пам'ятника Т. Шевченку у Вашингтоні), найвідоміший діяч української культури (поет, перекладач, художник, мистецтвознавець...) Святослав Гординський та автор цих рядків. По дорозі до місця призначення ще заїхали до оселі-робітні Леоніда Молодожанина, погостювали близько півгодини й поїхали на зустріч.

У великій вітальні на нас уже чекало десь із тридцять осіб. Я читав вірші, відповідав на численні запитання... Святослав Гординський підписав свою книжечку перекладів. Вечір був вельми сердечний, але трохи і сумовитий, адже ми хоч і діти однієї Матері України, але не з нашої вини розділені відстанями та чужими нам ідеологіями.

У Торонто ми зі Степаном Ганжею гостювали і в Бориса Гребінського-Олександрівна, обмінялися з ним книжечками. На прощання він подарував мені свою улюблену платівку бразильського композитора Вілла Лобоса з ораторією "В лісах Амазонки". І зараз, коли слухаю цей твір, згадую душевні бесіди з прекрасним поетом і перечиту його сердечні вірші.

Після однієї цікавої й напруженої зустрічі з українською родиною, їдучи в авто, на мене раптово напала істерика, слези заливали обличчя, груди розривалися від ридань, спазми стискали горло. Мусили зупинитися біля зеленої галявини парку і я, впадши долілиць у траву, дав волю своїм розтривоженим почуттям... Скільки себе пам'ятаю, в Україні завжди треба було бути дуже обережним та обачливим щодо висловлювань, стримуючи свою українськість, а тут шире національно-свідоме шляхетне середовище, яке розуміє тебе, а ти їх. Більшість моїх знайомих в Україні не довіряли один одному, бо кожного з них вербували, змушуючи писати доноси на своїх колег, товаришів, друзів і навіть на членів власної родини. Звичайно ж, багато хто не піддавався, але все ж дехто заради власної безпеки й уявного благополуччя ламалися й служили комуністичному молоху. Яка могла бути довіра до них, коли й тебе не одиноким тягали для "співбесід" до спецслужб у надії, що ти нарешті розколезешся.

Мабуть, порівняння задушливої атмосфери в Україні і те, що було тут, моя нервова система не витримала, і я дав волю почуттям за те життя, що доводиться проживати у себе на рідній землі — з безкінечним почуттям небезпеки й очікування загрози за кожне щиро вимовлене слово, за кожен рядок поезії. Цензура мене не балувала — забороняла книжку за книжкою, а якщо щось і виходило з друку, то настільки понівечене, що я мусив бігати по київських книгарнях і скуповувати для знищення увесь київський наклад.

Відразу по приїзді до Канади наш імпресаріо Володимир Климків вручив мені такого змісту папір: "Літературно-мистецьке стоварищення "Козуб", довідавшись, що в складі хору ім. Г. Верьовки є молодий український поет Олесь Доріченко, звернулося до радянського посла в Оттаві про надання дозволу на влаштування зустрічі поета з українсько-канадською громадою. На що була отримана люб'язна відповідь на дозвіл. Цим повідомляємо художнього керівника Українського народного хору ім. Г. Верьовки Анатолія Тимофійовича Авдієвського, щоб він посприяв цій зустрічі".

Анатолій Авдієвський при розмові зі мною сказав, що він дав організаторам цієї зустрічі згоду, а все інше — це вже моя особиста справа. У цеківської дами та супроводжуючого кадебіста, який пильно стежив за нами, дозволу не питав, бо їм, мабуть, і не пристало перечити радянському послові, але по приїзді до Києва вони у своїх звітах уже по-справжньому відведуть свою душу.

Ця зустріч таки відбулася в торонтському готелі "Лорд Сімко" у суботу 2 вересня 1967 року. Увесь склад хору поїхав тоді оглядати Ніагарський водоспад. Я ж у супроводі тоді ще зовсім молодого танцівника, а тепер найвідомішого художника-килимаря, Шевченківського лауреата Степана Ганжі, мого вірного друга й побратима, проводив авторську зустріч з українцями Канади. Та писати про це не буду, а лише наведу кілька уривків із часописів, які широко висвітлювали цю зустріч.

Щомісячний журнал "Нові дні" за жовтень 1967 року

...Вечір відкрив голова "Козуба" І. Боднарчук і передав головування П. Волянкові. Вступне слово про гостя з України сказав поет Борис Олександрів. Потім О. Дорі-

На згадку про літературний вечір Олесь Доріченко. Торонто, серпень 1967 р. О. Доріченко, І. Боднарчук, П. Волянко, С. Ганжа

Ох і мав же з нами клопіт наш добрий імпресаріо Володимир Климків, який взявся познайомити Канаду з українським хором ім. Г. Верьовки. Сам він музичний діяч і диригент вінніпезького аматорського хору ім. О. Кошиця, великий ентузіаст хорової справи і палкий шанувальник та пропагандист хорової спадщини геніального Олександра Кошиця — керівника всесвітньо відомої Української хорової капели, соратника Миколи Лисенка, Кирила Стеценка та Миколи Леонтовича, який за наказом і сприянням головного отамана Української Народної Республіки Симона Петлюри виїхав за кордон демонструвати своїм хором українську культуру. Про це багато й докладно описано у книжках і часописах. І тут я хочу навести хоч уривок із листа самого Олександра Кошиця, який написаний перед самою смертю і свідчить про його незламний патріотизм і жертвоне служіння рідній культурі.

Лист Олександра Кошиця до Павла Маценка 8.1.1944 р.

З Святим Різдом та Новим Роком поздоровляю Вас і Вашу родину. Побажав би Вам багато й багато, коли б всі Нові Роки не були брехунами... Для нас українців та для нашої нещасливої Батьківщини сподіватись чогось гарного не приходиться, нема для того ні ґрунту, ні підстав. Хоч би Україна якось пережила те нещастя, що їй приніс минулий Новий Рік, та й на те надії мало.

Обоє ми слабували та так удвох і зустріли Новий Рік, а згадавши, які шляхи перейшли ми за останні двадцять п'ять “Нових Років”... заплакали. Але не з огірчення та жалю на пережиті прикрасі та невдачі, а з того, що зараз ми є найбагатіші жабраки на світі, бо в торбах наших набралось таких скарбів, за соту частку яких найбільші багатії світу віддали б усі свої скарби, а може, й життя. Ті скарби є високі естетичні та моральні переживання, які дала нам наша музикальна, до того ж ще й національна робота, про які можна говорити тільки з тим, хто те все сам пережив і бачив, а чого не можна переказати словами тому, хто того не знав. Згадували ми, плакали та молили Бога, щоб послав нам того ще хоч крихту перед смертю. Разом з тим пересувалися перед нашими очима сотні облич сьвіаків, на яких тоді сходив Дух Святий, та які, можливо, з примусу моєї волі, а все-таки приймали участь в “безсмертній трапезі на горнім місці”. А з ними пригадалися і ті, хто хоч не переживав, то міг відчувати й зрозуміти ті святі високі моменти...

Навівши уривок із зворушливого листа Олександра Кошиця, повертаюся у той час, про який ідеться в моїй оповіді... Після нетривалої прогулянки ми зі Степаном Ганжею заходимо до нашого торонтського готелю “Лорд Сімко”, а в холі юрба наших артистів, розтрижених і до краю збентежених Володимир Климків, вони з адміністратором готелю щось заклопотано пояснюють артистам.

Як з'ясувалося, брати Петро та Олександр Колоски, Микола Дрожжин та інші комуністи хору навідріз відмовились і збурили до того інших не заходити до своїх готельних кімнат, бо там під кожними дверима антирадянські

прокламації, а на тумбочках товстелезні Біблії, а в тумбочках нічні горщики. І комуністи хору висловлюють свій протест. Адміністратор готелю й Володимир Климків, ознайомившись із так званими прокламаціями, пояснили стривоженим артистам, що то лише реклама готельного ресторану, щоб постояльці за помірну ціну могли там харчуватися. Біблія — для потреб духовних, а нічний горщик — для потреб фізіологічних, і це є нормою всіх готелів вільного світу. Але на цьому “пильність” наших комуністів не закінчилася — вони то там, то тут шукали й “знаходили” прояви антирадянських провокацій.

Перед одним із концертів біля входу до театру зазвичай збираються глядачі, соліст хору Василь Завгородній вчинив серед зібраних тут людей справжнє сум'яття. На репліку одного з глядачів — що ми, артисти, лємо воду на млин окупаційного совдепівського режиму, мов наші концерти є свідченням щасливого життя і розквіту соціалістичної культури... Василь Завгородній, який у молоді роки служив у Радянській Армії, а може, і брав участь у Світовій війні з Німеччиною, спалахнув і показав істинну свою суть. Він почав поливати брудом націоналістів, бандерівців і всіх

годинною затримкою, усе ж розпочався.

Про всі ті прикрі казуси, що траплялися з деякими артистами, я розповідаю не для того, щоб кинути тінь на наших людей, а для того, щоб показати заідеологізовану совдепівську атмосферу, в якій нам доводилося жити на своїй батьківщині. Незважаючи на застереження та напучування совдепівських культрегерів, наслідки системи давали про себе знати й тут — у вільному світі. Затурканіших й дезорієнтованіших людей, мабуть, не було у цілому світі, окрім Північної Кореї. Те, що траплялося з деякими нашими колегами, — лише незначні витребенки, а ось про що розповідав мені доброї пам'яті відомий український музикант, віртуоз на народних духових інструментах Василь Попадюк, який працював на той час у Кіровоградському ансамблі танцю “Ятрань”, то, мабуть, входить за межі здорового глузду. Двоє танцюристів ансамблю щось поцупили в лондонському супермаркеті, були спіймані і перебували у відділку поліції, але на прохання радянського посольства поліцейська машина привозила їх на концерт. Знявши на час їхнього виступу кайдани, пильнували за ними за лаштунками сцени. По закінченні концер-

Хор ім. Г. Верьовки. “Гопак” у виконанні Олеса Доріченка

тих, хто прийшов на концерт, звичайно ж із протилежними Завгородньому переконаннями. Той чоловік, що кинув Василеві репліку, зняв із голови капелюха і перед всіма відкрилося страшне його каліцтво — буквальне півголови було понівечено, він, ридючи, говорив, що це його так змордували в радянських концтаборах, а всю його велику родину знищили, а він дивом залишився живим і хоч увесь покалічений, утік за кордон. На що Василь Завгородній зневажливо йому кинув: “Так тобі й треба, і це велика помилка і недогляд радянської системи, що ти лишився живим”.

Можна собі уявити, як обурилися й збунтувалися присутні. Концерт був на грані зриву. До мене звернувся наш парторг Сергій Баштан і представник Держбезпеки (знаючи мої національні орієнтири), щоб я утихомирив публіку. Я ж цього робити навідріз відмовився, бо не вважав себе ланцюговим псом системи.

Конфлікт якийсь сам по собі залагодився, і концерт, хоч і з пів-

ту кайдани знову прикрашали їхні зап'ястя, коли вони поверталися до в'язниці у поліцейській машині. Майже детективна історія, в яку навіть важко повірити, але таких історій із радянськими артистами, що гастролювали за кордоном, траплялося чимало. При своїх порівняно невеликих заробітках у деяких була спокуса щось поцупити. Таких кричущих випадків у нашому колективі, слава Богу, не було, а ось морально-ідеологічні зриви траплялися.

Ось приклад. Мій добрий канадський приятель розповідав цікавий факт, який стався в його господі під час дружньої вечірки, яку він влаштував на честь артистів хору ім. Г. Верьовки. На той час ми з Анатолієм Авдієвським і Григорієм Китастиком були в іншій компанії. Так що переповідаю мого приятеля і за достовірність розповіді ручаюся, бо відразу після тої вечірки сам герой казусу щиросердечно сповідався Анатолію Тимофійовичу по телефону (коли я був там присутній) і провів у нього поради. А було це так.

Гості проголошували тости, піднімали чарки за визначних особистостей України, портрети яких висіли на стіні оселі й красномовно свідчили про політичні орієнтири господарів. Пили за Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку, деяких гетьманів, а один портрет усе оминали й оминали. Тоді підводиться наш бандурист, він же парторг Сергій Баштан.

— А я пропоную підняти келихи за цю вольову і цілеспрямовану особу, — і показує на портрет українського діяча, якого промовці оминали. Всі з великою охотою випили. А тостарю Баштанові все кортить дізнатися, за кого він примусив підняти келихи. І тут підводиться наступний промовець.

— Коли вже шановний Сергій Васильович проголосив тост за Симона Петлюру, то, мабуть, і мені не гріх підняти чарку за борця української свободи, трагічну жертву совдепівського тоталітаризму доброї пам'яті Степана Бандеру.

На Сергія Васильовича мов хто вилив відро окропу. Він дуже багато чув лайливих слів рідної йому радянської пропаганди на адресу Симона Петлюри, але ж ніколи не бачив (а може, бачив і забув) портрета головного отамана Української Народної Республіки, за якого так полум'яно проголошував свій тост. Не забуваймо, що це 1967 рік, в Україні суди над інакодумцями, а тут “перед зборищем націоналістів” парторг Державного Заслуженого Академічного народного хору ім. Г. Верьовки вславляє “лютого ката” й “погромщика”, не нависника радянської влади. Мабуть, стілець пік йому сідниці, в уяві кружляли назви Соловків, Воркути та багатьох інших концтаборів і тюремних мурів. Володимирська, 33, брязнула за ним брамою і бандура його назавжди лишилася сиротою...

Треба віддати належне борцям нашого колективу з українським буржуазним націоналізмом (були й такі!), що вони, мабуть, усупереч власним переконанням, а може, й для своєї вигоди спромоглися вивчити декілька українських слів, аби оперувати ними наліво й направо. Та то все політичні й побутово-моральні придбінці, а я хочу навести хоч декілька фрагментів англійських рецензій на виступи Державного Заслуженого Академічного народного хору ім. Г. Верьовки в Канаді.

Щоденник “ТЕЛЕГРАМ” від 25 серпня 1967 року, музичний рецензент Пол Еніса.

“Народна пісня лежить в основі кожної музичної культури. Щоб більше, народна пісня передає найглибші почування людини безпосередніше і простіше, як будь-яка інша форма мистецтва за винятком танцю”.

... “Тим то, — пише рецензент,

— коли ансамбль, такий як народний хор ім. Верьовки, що культивує багату українську народну спадщину, дає показ пісні і танцю, то можна сподіватися всебічної картини народної культури і шкода було б його пропустити. Такий цей показ і був”.

“Ансамбль Верьовки показав нам есенцію одної з найбагатіших і найвідмінніших культур...”

“Програма робить враження чарівної винятковості. Звертають увагу особливо два аспекти цілого показу: надзвичайна ритмічність і плавність як сольних виступів, так і продукції всього колективу...”

“Я вважаю цей концерт великим, винятково збалансованим і проведеним незвичайно плавно. Це найкращий ансамбль цього року, який я коли-небудь бачив”.

“ГЛОБЕНД МЕЙЛ”, рецензент Г. Томпсон, під назвою: “Розкішний дебют Українського Державного Народного Хору”.

“Перша частина концерту була повна стихійності і буїності, але вершиною усього була друга частина, коли хор без акомпанементу співав народні пісні “Як була я маленька”, “Дударик”, “Чуєш, брате мій”.

А далі про Анатолія Авдієвського:

“Він диригував без розмахування й хореографії, якою так багато хормейстерів намагаються заворожити публіку. Він диригував тільки для своїх співаків, а вони ре-агували дисципліновано і з теплою почуванн. Баси були на диво повні й багаті, немов важкий килим, простелений, щоб по ньому могли ходити вищі голоси”.

І далі Г. Томпсон продовжує: “Сцена нагадувала гуляння в таверні у якісь опері, а тенор і бас співали такі чудові арії, які бувають лише в операх. А один танцюрист зробив справжній подвиг: він протанцював дуже важкі танці, попихкуючи лютькою, і навіть не закахлявся”.

Рецензій і схвальних відгуків було чимало, та це вже справа музикознавців та істориків культури, а мій скромний обов'язок хоч побіжно розповісти про власні відчуття та настрої від вікопомної подорожі до Канади, про зустрічі з українськими емігрантами, які у вітчизняній культурі відіграли неабияку роль.

Про це колись було б розповідати і вкотре ятрити рану за тим, що вже ніколи не повториться. Нова еміграція, нові люди, що в більшості своїй далекі від української ідеї, для них головне збагатитися, набити статків та бла на тій землі і тих підвалинах, що будували політичні емігранти. Ми із Степаном Ганжею й досі спілкуємося з милими нам українськими канадійцями Аллою та Миколою Гавришами, які, не маючи власних багатств, допомагали нам у скрутні часи початку нашої незалежності. Я їх люблю й шаную, любитиму й шануватиму, поки житиму.

Ті незабутні зустрічі залишили помітний слід на усе моє подальше життя — я там зустрічався з політично-мистецькою елітою української діаспори, тужив разом із ними над гіркою долею України, ділився найскромнішим. Майже всі вони покинули цей світ, не йшовши на компроміси, свято вірили в Україну.

Євген БУКЕТ

Книга-поклик і заклик

Наприкінці минулого року у видавництві імені Олени Теліги побачила світ книжка заслуженого журналіста України Івана Малюти з оригінальною назвою “Агов!”.

“Писалася вона довго, вельми довго. Надто багато треба було перевірити за архівними карними справами репресованих, з’ясувати окремі факти у тих, які зазнали переслідувань за свої переконання, — заважив Іван Трохимович, завітавши до редакції нашого тижневика. — Майже всі оповіді (статті, інтерв’ю, спогади, есеї), а по суті — публіцистичні дослідження, друкувалися у відомих періодичних виданнях. Серед героїв книжки — персонажі і відомі, і малознані, які причетні до руху опору в Україні, починаючи з кінця сталінської епохи”.

В’язнями ГУЛАГу повоєнного періоду стали новоявлені опришок-бандерівці Гриць Герчак (“Двічі відспіваний”), студентка-відмінниця, згодом доктор фізико-математичних наук Ніна Вірченко (“Передала віру”), другокурсники КДУ ім. Т. Шевченка Григорій Волошук, Ростислав Доценко, Микола Адаменко (“Прозваний Зеком”).

Ще в 70-ті роки доля звела І. Малюту з колишнім в’язнем на Соловках Олександром Онищенком (“Соловецький могікан”). Старий запевняв, що на його слідчій справі була зловісна аббревіатура ВВП (возврату не подлежит); саме там познайомився з трьома яскравими представниками української інтелігенції — новатором театральної сцени Лесем Курбасом, відомим істориком Матвієм Яворським та письменником Антоном Крушельницьким. У Державному архіві СБУ зберігається карна справа О. Онищенка лише за 1921 рік (№ 29210), коли був студентом і пов’язаний з обвинуваченням “Просвіти” на Полтавщині. Звернувшись до матеріалів оперативної розробки соловецьких в’язнів, вмічених у книзі “Остання адреса”, Малюта виявив прізвище свого знайомого без ініціалів. Однофамільець? Але ж він фігурує за чимось доносом як приятель Леся Курбаса. Коли так, то це віднайдене ім’я того самого могіканця із Соловків.

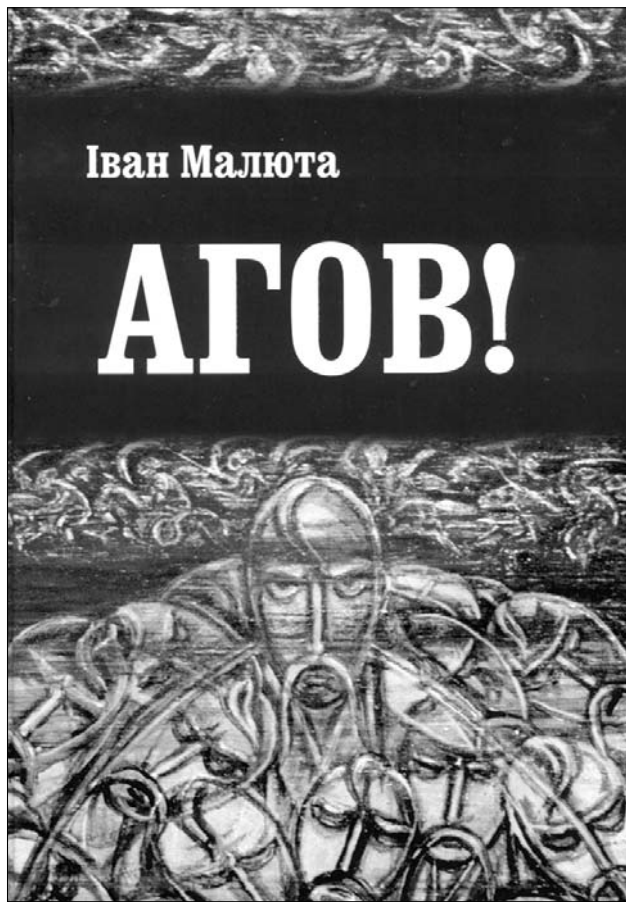
Хіба що вузькому колу фахівців-лексикологів і літераторів Святослав Караванський відомий не лише як авторитетний

мовознавець із Одеси, а й дисидент, політичний вигнанець із теренів есерсерії, який понад 30 років карався у тюрмах і концтаборах (“Із терпінням провидця”). Вражений його мужністю, І. Малюта присвятив йому два вірші, один із яких вилучили під час обшуку, коли арештували Ніну Строкату-Караванську (“При світлі блискавок”).

Певно, читачі старшого покоління пригадують шемливий романс “Тернова ружа”, що його виконувало тріо “Золоті ключі”, не називаючи автора. Виявляється, той автор — поет-правозахисник Володимир Іванишин, підступно забитий на станції Роздільна (“Ішов до тебе...”).

Здавалося б, що нового можна віднайти у біографії поета-класика Максима Рильського. Хіба що долучитися до тих, хто дорікає йому за вірші про Країну Рад і, звичайно, пісню про Сталіна. А для Малюти важливо було з’ясувати на основі пояснень поета за слідчою справою 1931 р., коли 5 місяців перебував у Лук’янівській в’язниці, що той тримався з гідністю, нікого не звинуватив, не скомпрометував (“Коли йдеться про честь”).

Художниця Алла Горська була щедро обдарована і вродою, і мистецьким хистом. Попри те, що народилася у зросійщеній сім’ї, відвертою підтримкою правозахисників завдавала багато клопотів КДБ, доки не вбили. “На визвольну справу” —

назва розповіді про неї. Але так можна було б сказати про спротив кожного з головних персонажів книги Малюти — Юрія Бадзя (“Не міг перемовчати”), Олексі Різнікова (“Підіймав одеську хвилю”), Надії Світличної (“З тріади Світличних”), Євгена Сверстюка (“Явити правду”) та ін.

Миколу Холодного називають “класиком українського самвидаву”. На жаль, під час перебування у слідчому ізоляторі КДБ він занепав духом і своїми зізнаннями дуже допоміг слідству. Ретельно опрацював-

ши 8-томну архівну карну справу № 58095-ФП, І. Малюта в есеї “Контужений страхом” доказово спростовує лукаве твердження М. Холодного, що покаянна заява в “Літературній Україні” (07.07.1972) була “Сфабрикована КДБ”. Аж ніяк не применшуючи ролі цього поета в дисидентському русі, автор книжки і в полемічній статті “То як же це називається?” твердить, що той став колаборантом. Бо не лише уникнув покарання, а й спромігся на винагороду: негайно отримав двокімнатну квартиру у Вінниці.

Чи має І. Малюта моральне право на таке дорікання? Так. Адже самому довелося не раз побувати на допитах у КДБ. І за відмову свідчити про радянську діяльність трьох правозахисників в Одесі зазнав репресії в адміністративному порядку. Про його поневіряння, так звану “невидиму оборону” — у цікавих спогадах “з імперативного трикутника”, з яких постають імена і порядних, сумлінних знайомих.

Що спонукало І. Малюту до цих “аговних писань”? Відповідь автор дає у післямові під промовистою назвою “На пробудження нації”, після роздумів про причини наших національних поразок. Він зазначає, що превентивні заходи тоталітарного режиму зводяться “в цілому до намагань перервати або знеславити пам’ять про національно-визвольні змагання, їхніх очільників, провідників”. І автор у розповідях про незгодних — правозахисників, дисидентів, інакодумців почуватися їхнім зв’язковим: передає пам’ять про них у майбутнє, новим поколінням борців. Вважаю, що свідчення Івана Малюти таки спроможні вплинути на процес самоусвідомлення нації, на її пробудження.

16 квітня Іван Трохимович Малюта відзначив 70-річчя. Редакція тижневика “Слово Просвіти” щиро здоровить ювіляра та бажає йому нових творчих звершень і всіляких життєвих гараздів.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2013

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 71 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Регістраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ соціальної тематики
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Володимир ЖИГУН
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Інтернет-редактор
Олександр ЛИТВИНЕНКО
279-39-55

Черговий редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ у
ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у квітні — 26000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

